

โรงเรียน โรงเรียนชุมชน

คนปลูกข้าวลุ่มน้ำโขง

นวัตกรรมการสร้างสุขภาพจากชุมชน

โรงเรียน โรงสีชุมชน คนปลูกข้าวลุ่มน้ำโขง

นวัตกรรมการสร้างสุขภาพจากชุมชน

โดย

กาญจนา ทองทำ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
กระทรวงสาธารณสุข
สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ

โรงเรียน โรงเรียนชุมชน ถนนปลูกข้าวลุ่มน้ำโขง

จัดพิมพ์เผยแพร่โดย

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรช.)

ชั้น 2 อาคารด้านทิศเหนือสวนสุขภาพ

(อ.สาธารณสุข 6) ภายในบริเวณกระทรวงสาธารณสุข

ถ.ติวานนท์ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000

โทรศัพท์ 0-2590-2304 โทรสาร 0-2590-2311

ตู้ ปณ. 9 ปณฝ. คลองจรัญ นนทบุรี 11002

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

กระทรวงสาธารณสุข

ที่ปรึกษา

เสรี หงษ์พิศ

อำพล จินดาวัฒนะ

อุกฤษฏ์ มีสินทางกูร

กรรณิการ์ บรรเทิงจิตร

ปิสิทร จันทศักดิ์ ณ อยุธยา

สังเคราะห์และเรียบเรียง

กาญจนา ทองทั่ว

บรรณาธิการ

นิรขรา อัครธีรวิบูล

พิมพ์ครั้งแรก กันยายน 2547

จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม

ISBN 974-92470-2-7

พิมพ์ที่ บริษัท สามัคคีทวีปสิ่งพิมพ์เอกชน จำกัด

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
กว่าจะมาเป็นเครือข่ายคนปลูกข้าว	7
เครือข่ายสตรีสู่ม้าน้ำใจ	9
ปัญหาชาวนาต้องแก้ด้วยชาวนา	10
ชาวนาต้องกำหนดราคาข้าวด้วยตนเอง	11
แนวคิดที่เปลี่ยนไป	13
หัวใจของการเรียนรู้คือการไปสู่ของจริง	16
โรงสีไม่ได้ทำให้รวย	20
โรงสีชุมชนเป็นของทุกคน	22
จุดเด่นของโรงสีชุมชนเครือข่ายคนปลูกข้าวสู่ม้าน้ำใจ	25
โรงเรียนเกษตรกรรมสู่การพัฒนาเกษตรอินทรีย์	26
กระบวนการฝึกอบรม	27
หลักสูตรที่ไม่มีเนื้อหา	28
หลักสูตร “เกษตรพึ่งตนเอง” กลุ่มเด็กและเยาวชน	33
กิจกรรมภายใต้เครือข่ายคนปลูกข้าว	37
นาอินทรีย์กับนาเคมีแตกต่างกัน : บทเรียนจากประสบการณ์	38
ปิ่นน้ำมันชุมชน	42
โรงงานปุ๋ยอินทรีย์	42
ปริมาณการผลิตปุ๋ย	43
วิทยุชุมชน	45
การคืนทุนสู่สังคม	46

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนเองและชุมชน	48
วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของชุมชน	49
พัฒนาการของเครือข่าย	51
สมาชิกของเครือข่ายคนปลูกข้าว	52
แหล่งทุนสนับสนุน	55
บทเรียนจากการบริหารเงิน	56
ปัจจัยที่ทำให้เครือข่ายยั่งยืน	56
เป้าหมายสูงสุด	58

คำนำ

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.) มีหน้าที่สนับสนุนกระบวนการสมัชชาสุขภาพเพื่อให้ทุกฝ่ายในสังคมได้มีส่วนร่วมในการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพพร้อมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องราวการสร้างสุขภาพไว้ในทุกมิติอย่างกว้างขวาง

ปี พ.ศ.2547 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้สนับสนุนงบประมาณให้สปรส.ดำเนินการสังเคราะห์นวัตกรรมการสร้างสุขภาพที่คนเล็ก คนน้อยทั่วประเทศได้ร่วมกันสร้างขึ้นอย่างหลากหลายเพื่อนำมาสู่การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ด้วยช่องทางต่างๆ

บทเรียนจาก “โรงเรียน โรงเรียนชุมชน คนปลูกข้าวส้มน้ำใจ” ที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้เป็น 1 ในจำนวนทั้งหมด 57 เรื่องที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน แล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่าง ผู้สังเคราะห์เรื่องอื่นๆ นักวิชาการ และปราชญ์ชาวบ้านเพื่อให้เกิดการเติมเต็มด้านแนวคิดและประสบการณ์จากหลากหลายมุมมอง

สปรส. ขอขอบคุณ สสส. และทุกท่านที่มีส่วนในกระบวนการสรรค์สร้างผลงาน และสร้างสุขในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนเจ้าของเรื่องราวที่ได้อุทิศชีวิตและจิตวิญญาณในการสั่งสมองค์ความรู้ ประสบการณ์ และสร้างงานเพื่อเป็นบทเรียนอันทรงคุณค่าแก่สังคมไทย มาโดยตลอด

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ

กันยายน 2547

โรงเรียน โรงสีชุมชน คนปลูกข้าวลุ่มน้ำโขง

ถ้าจะมาเป็นเครือข่ายคนปลูกข้าว

“เฮ็ดจังได๋... เฮาจังสิหนัดหนี่?”

“เฮ็ดจังได๋... เฮาสีปลูกข้าวและขายข้าวเองได้?”

“เฮ็ดจังได๋... เฮาสีปลูกข้าวโดยบ่พึ่งสารเคมี?”

“เฮ็ดจังได๋... เฮาสีกำหนดราคาข้าวเองได้?”

คำถามต่างๆ เหล่านี้ไม่มีคำตอบเป็นรูปธรรมในการแก้ปัญหา ชาวนา การเป็นหนี้กลายเป็นความเคยชิน การรอขายข้าวให้กับโรงสีที่มารับซื้อเพื่อเอาไปแปรรูปขายต่อ การเข้าคิวซื้อปุ๋ยจาก ธกส. หรือร้านขายปุ๋ยในอำเภอ การรอคอยหวังพึ่งว่ารัฐจะประกันราคาข้าวที่ราคาเท่าไร พวกเราจะขายได้ในราคาประกันหรือไม่ ทั้งหมดเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำซากมาหลายชั่วอายุของบรรพบุรุษ

¹ เฮ็ดจังได๋ หมายถึง ทำอย่างไร

² เฮาจังสิ หมายถึง เฮาถึงจะ...

³ เฮาสี หมายถึง เฮาจึงเราจะ

เครือข่ายคนปลูกข้าวก่อนกำเนิดจากองค์กรสตรีเล็กๆ กลุ่มหนึ่ง ในอำเภอชายแดนสุดเขตสยามติดชายฝั่งลุ่มน้ำโขง ชื่อกลุ่มสตรีบ้านเหมือดแอ่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านขนาดกลาง 135 หลังคาเรือน ในตำบลรามเปือยอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานีมาร่วมตัวกันทำกลุ่มอาชีพ โดยร่วมกันผลิตลวดหนามด้วยมือ ครูคนแรกของพวกเขาก็คือชาวบ้านที่ไปติดคุกอยู่ที่บางขวางกรุงเทพฯ เมื่อกลับมามีบ้าน ได้มาเห็นกลุ่มผู้หญิงทำงาน และมีความต้องการจะทำอาชีพ จึงเสนอตัวขอการทำลวดหนามด้วยมือที่เคยเรียนมาตอนติดคุก จึงถือว่าเป็นครูใหญ่ของกลุ่ม ส่วนแซมพูและน้ำยาล้างจานสมุนไพร ก็ได้วิวัฒนาการจากไปฝึกอบรมมาจากราชธานีโอเค โดยมีนางเบญจพร ไสดาภักดี เป็นประธานกลุ่ม การทำงานของกลุ่มได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนและนอกชุมชน เป็นสถานที่ฝึกอบรม-ดูงานของสตรีบ้านอื่นๆ คำเนินการร่วมกันมาตั้งแต่ วันที่ 1 เมษายน 2540 เป็นต้นมา จนกระทั่งปี 2542 จึงมีแนวคิดในการรวมกันเป็นกลุ่มเครือข่าย เนื่องจากได้มีการจัดประชุมกลุ่มสตรีหอหมรุ่ยจากหมู่บ้านต่างๆ ของพัฒนาชุมชนอำเภอเขมราฐ และการที่มีเครือข่ายองค์กรอื่นๆ มาดูงานมากมาย ทำให้ได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พูดคุยปรึกษาหารือกันจากกลุ่มสตรีที่มาจากหมู่บ้านอื่นๆ ที่มีทั้งกลุ่มที่เข้มแข็งและกลุ่มที่ยังอ่อนแออยู่

อาจารย์ทองสวน ไสดาภักดี ซึ่งเป็นที่ปรึกษาของกลุ่มจึงเกิดแนวคิดการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายของกลุ่มต่างๆ เพื่อให้เกิดงานอาชีพ รายได้ และที่สำคัญคือ เกิดพลังความสามัคคี ซึ่งแนวคิดครั้งนี้ อาจารย์ทองสวนได้จากการที่มีโอกาสไปพูดคุยแลกเปลี่ยนกับเครือข่ายชุมชนสหพันธ์สหกรณ์ภาคอีสานบ้านท่านางแนว อ.วางน้อย จ.ขอนแก่น ที่มีอาจารย์สน รูปสูง เป็นประธานเครือข่าย มีรูปธรรมการ

ทำงานของเครือข่าย ปรากฏการณ์ในพื้นที่ ประสบการณ์ต่างๆ จาก
บุคลากรมากมายในเครือข่าย

เครือข่ายสตรีลุ่มน้ำโขง

กลุ่มสตรีบ้านเหมือดแอ่ได้มีโอกาสไปศึกษาดูงาน และเป็น
เครือข่ายกับเครือข่ายชุมชนสหพันธ์สหกรณ์ภาคอีสาน ซึ่งเป็นเครือ
ข่ายที่ทำธุรกิจชุมชน โดยมีกลุ่มสตรีท่านางแนวตั้งเป็นสหกรณ์ที่ขาย
วัสดุอุปกรณ์ก่อสร้าง และผลิตเสาปูน (หล่อเสาปูนเอง) อิฐบล็อก
โดยกลุ่มเป้าหมายที่เป็นลูกค้าก็คือสมาชิกที่มีประมาณ 1,000 กว่าคน
กลุ่มสหกรณ์ของผู้ชายก็เป็นสหกรณ์ วิว-ควาย เชื่อมกันเป็นเครือข่าย
7 ตำบล ในอำเภอเวียงน้อย จังหวัดขอนแก่น

จากการได้ไปศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากเครือข่ายนี้
ประมาณ 3-4 ครั้ง ทำให้เข้าใจและเห็นความสำคัญในการสานงานกัน
เป็นเครือข่ายกับกลุ่มอื่นๆ ซึ่งการสร้างเครือข่ายดังกล่าวเป็นความหวัง
เป็นเป้าหมายของคนจนที่ต้องการสร้างพลังให้กับกลุ่มตนเอง ให้มี
อำนาจในการต่อรอง

หลังจากปรึกษาหารือกันในกลุ่มแล้ว กลุ่มสตรีบ้านเหมือดแอ่
จึงได้เป็นแกนนำหลักในการประสานชักจูงให้กลุ่มต่างๆ มาร่วมพูดคุย
แลกเปลี่ยนกันที่ วิทยาลัยการอาชีพเขมราฐ ตั้งอยู่ที่บ้านโนนสูงซึ่งติด
กันกับบ้านเหมือดแอ่ กลุ่มทั้งหมดที่มาเป็นกลุ่มสตรีที่มาจาก อำเภอ
เขมราฐ กลุ่มคนท่านาง และบางส่วนก็มาจากสมาชิกของสหราชอาณาจักร
รายย่อยภาคอีสาน จาก 3 อำเภอ คือ เขมราฐ โพธิ์ไทร นาตาล เป็น 3
อำเภอชายแดนที่มีแนวเขตติดต่อกัน ซึ่งเป็นการประชุมที่มีคนมาเยอะ

มาก ประมาณ 100 กว่ากลุ่มที่มาร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยน ในประเด็นของการซื้อขายผลิตภัณฑ์ การกำหนดราคาสินค้าต่างๆ การช่วยเหลือกันในเรื่องของการตลาด รับรู้การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ โดยกลุ่มส่วนใหญ่จะมีฐานใกล้เคียงกันคือ เป็นกลุ่มออมทรัพย์ และผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น ผ้าทอ เครื่องจักสาน ลวดหนาม น้ำยาล้างจาน ยาสระผม ฯลฯ

จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ทำให้กลุ่มสตรีในอำเภอเขมราชู 32 กลุ่ม ได้มารวมตัวกันเป็น “เครือข่ายสตรีลุ่มน้ำโจง” ซึ่งต่อมาก็พัฒนาการรับสมาชิกที่มิใช่เฉพาะผู้หญิง เปิดโอกาสให้ผู้ชายได้เข้ามาส่วนกิจกรรมทั้งเรื่องของอาชีพและการออมทรัพย์ และได้มีโอกาสไปดูงานธุรกิจชุมชนที่สหพันธ์สหกรณ์ภาคอีสานจังหวัดขอนแก่น เพื่อให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนในเครือข่ายอื่นๆ เป็นการพัฒนาคคนในองค์กร

ปัญหาชาวนาต้องแก้ด้วยชาวนา

กิจกรรมของเครือข่ายจะถูกกำหนดโดยประธานของแต่ละกลุ่ม ซึ่งจะมีการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนกันเป็นระยะๆ ปลายปี 2542 มีการสัมมนาใหญ่ของเครือข่ายในประเด็น “สตรีไทยยุคใหม่ก้าวไกลเศรษฐกิจ” ในวันนั้นได้มีการพูดคุยของชาวบ้านซึ่งมารวมกันด้วยใจเดินทางมากันเอง ห่อข้าวมากินร่วมกัน จากปรากฏการณ์นี้ เราจะพบว่ากิจกรรมโครงการใดที่เป็นความต้องการของชุมชน จะเห็นถึงความพยายามและการเสียสละของคนในองค์กร ที่ต้องการเห็นผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน และในการสัมมนาครั้งนี้ นาง

นภาพร ชุ่มชัย จากกลุ่มสตรีบ้านนาสูง ได้เสนอแนวทางการจัดชุมชนขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นการจุดประกายแนวคิดเรื่องโรงสีชุมชน และในขณะเดียวกันที่ปรึกษาของเครือข่ายคือ อาจารย์ทองสวน

โสคาภักดิ์ เป็นผู้ปลุกแนวคิด “ปัญหาของชาวนาต้องแก้ด้วยชาวนา” ซึ่งท่านได้มีโอกาสไปศึกษาแนวทางของชุมชนพึ่งตนเองของชุมชนราชธานีโอโกล อำเภอลำดวน จังหวัดอุบลราชธานี ที่ยึดแนวทางพึ่งตนเอง ปิดถือการดำเนินชีวิตตามแนวทางพุทธศาสนา และยึดตามแนวทางพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งทฤษฎีขั้นที่ 1 คือ การรวมกลุ่มทำกิจกรรมจนเข้มแข็ง ขั้นที่ 2 ขยายผลสู่องค์กรชุมชนเป็นเครือข่ายประชาชน เพื่อเป็นแนวทางการต่อสู้สู่เป้าหมายขั้นที่ 3 คือ การเป็นสหกรณ์ที่ดูแลกัน ภายใต้ความมุ่งมั่นที่จะสร้าง “ครอบครัวที่อบอุ่น องค์กรมั่นคง ประชาชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข” ทุกชีวิตอยู่ร่วมกัน ภายใต้การจัดสวัสดิการร่วมกันอย่างสันติธรรม

ชาวนาต้องกำหนดราคาข้าวด้วยตนเอง

จากนั้นได้มีการนัดหมายกันของกลุ่มองค์กรต่างๆจากเครือข่ายสตรีลุ่มน้ำโขง และกลุ่มคนทำนาซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นผู้ชายที่เป็นสมาชิกของสมาชิกเครือข่ายสตรีลุ่มน้ำโขง มีบางส่วนที่เป็นสมาชิกของสมาชิกราชธานีโอโกล ซึ่งได้รับการประสานจากกลุ่มต่างๆ ให้เลือกตัวแทน

ของหมู่บ้านๆ ละ 5 คน จาก 57 หมู่บ้านของ 3 อำเภอ คือ อ.เขมราฐ อ.โพธิ์ไทร อ.นาตาล มารวมกันสัมมนาในเวที “ชาวนาต้องกำหนดราคาข้าวด้วยตนเอง” ปัญหาของชาวนาในภาคอีสานมีมากมาย เนื่องจากเกษตรกรในภาคนี้ ส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน ไม่มีความรู้ ทำนาเพื่อยังชีพ ขายได้บ้างพอได้เงินไว้ใช้ระหว่างปี จึงไม่มีความรู้ในการซื้อขายข้าว ต้นทุนของการผลิตข้าว ทำให้ขายข้าวได้ในราคาถูก นายทุนกดราคา ต้นทุนในการผลิต เช่น ปุ๋ยเคมี ก็มีราคาแพง ระบบชลประทาน ระบบน้ำก็ไม่เพียงพอ ขาดน้ำในการปลูกข้าว ต้องอาศัยน้ำฝนอย่างเดียว ทำให้ไม่สามารถทำเกษตรผสมผสานได้ เนื่องจากการขาดน้ำ เหล่านี้คือปัญหาที่เกิดขึ้นมาช้านาน แต่ชาวบ้านก็ไม่สามารถจะหึ่งที่นาไปทำอาชีพอื่นได้ จึงต้องปลูกข้าวขายเป็นอาชีพหลักอยู่ดี จากการพูดคุยกันพบว่าปัญหาหลักของชาวนาคือการไม่สามารถกำหนดราคาข้าวของตนเองได้เลยว่าจะขายราคาแสนละเท่าไร ขนาดรัฐบาลประกันราคา พอพ่อค้าคนกลางมารับซื้อก็ยังขายได้ราคาต่ำกว่าที่รัฐประกัน รายได้ที่เกิดขึ้นในแต่ละปีจึงไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับพ่อค้าคนกลางที่เป็นผู้รับซื้อ

ผลจากเวทีวันนั้นได้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดของกลุ่มคนในเครือข่ายสมัชชาเกษตรกรรายย่อย ซึ่งเดิมจะมีกิจกรรมคือพากันไปมอบโล่รัฐบาล เรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกินตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมา โดยไม่มีการชานรับจากรัฐบาลทุกยุคสมัย ปัญหาที่ยังคงอยู่ต่อไป รวมทั้งชาวนาคนอื่นๆ ที่ไม่เคยมองเห็นปัญหาที่แท้จริงของตนเอง

แนวคิดที่เปลี่ยนไป

เวลาที่นั้นก็ได้ข้อสรุปตรงกันว่า “การที่จะไปสู่ในเวทีข้างนอกนั้นไม่ได้ผล ทางที่ดีต้องมาสร้างฐานของตนเองให้มั่นคงเสียก่อน จึงจะมีอำนาจในการต่อรองกับทุกฝ่าย ซึ่งพอสมควร นำเพ็ญ หนึ่งในแกนนำสมัชชาภาษาตรกรรายย่อย เปรียบเปรยได้น่าสนใจว่า “คือมันคล้ายๆ ว่าเขาเอาไม้ส้าวไปเหยงชิงมดแดง^๑ แต่เขาก็ไม่มีกะต๋ำ^๒ไปรองเอาไข่มัน มันก็มีประโยชน์เขาแห่^๓ออกไปเป็นกลุ่มไปขอเขา แต่พอเขาให้เงินมา เขาก็ปม^๔อิหยัง^๕จะรองรับ แต่ว่าถ้าเขามาตั้งรับเป็นกลุ่มของเขาอยู่ที่นี้ พอมมีโครงการ นโยบายอิหยังมา เขาก็มีที่รองรับ และมีตัวเคลื่อน” จุดนี้จึงเป็นที่มาของการรวมกลุ่มคนปลูกข้าว

ส่วนของการใช้ชื่อเครือข่ายคนปลูกข้าวมาจากแนวคิดที่ว่า “นำปัญหาที่เหมือนกันมารวมกัน” เมื่อได้ร่วมการวิเคราะห์ถึงการเคลื่อนไหวกิจกรรมต่างๆ ที่ผ่านมารององค์รภาคประชาชน ทำให้ได้ข้อสรุปจากรูปธรรม สถานการณ์ต่างๆ ในพื้นที่ที่ประชาชนก็ยังจนเหมือนเดิม รัฐไม่สนใจการเรียกร้อง กลุ่มไม่มีพลังอำนาจในการต่อรองใดๆ แกนนำ และสมาชิกร่วมกันวิเคราะห์และเห็นจริงจากประสบการณ์จริง จึงเกิดการยอมรับที่จะปรับเปลี่ยนวิธีการกระบวนการขับเคลื่อนภาคประชาชนที่จะให้เกิดพลัง ซึ่งต้องเริ่มต้นจากกลุ่มองค์กรของตนเอง

---

^๑ ไม้ส้าว หมายถึง คำไม้ยาวๆ ที่นำไปตอขดไม้หรือไว้สอดลึงของที่อยู่บนที่สูงๆ ไว้วางลงมา

^๒ ชิงมดแดง หมายถึง รังมดแดง

^๓ กะต๋ำ หมายถึง ตะกร้าใส่สิ่งของ

^๔ แห่ หมายถึง คนเยอะแยะที่เดินเป็นขบวนไปด้วยกัน อย่างเช่น คำว่า ขบวนแห่

^๕ ปมอิหยัง หมายถึง ไม่มีอะไร

ก่อน และเรื่องข้าวเป็นประเด็นร่วมที่ใกล้ตัวที่สุด เป็นอาชีพหลัก มีรูปแบบ วัฒนธรรม ปัญหาที่พบเจออยู่หลายชั่วอายุคน เป็นปัญหาที่แท้จริงของคน ทำนา การรวมกลุ่มจึงมีคน องค์กรต่างๆ สนใจที่ทำกิจกรรมร่วมกัน ให้มีผลงานเป็นที่ยอมรับ ส่งผลต่อสังคมชุมชนอย่างแท้จริง แล้วจึงค่อยขับเคลื่อนเรื่องอื่นๆ ต่อไป

ความฝัน “สมาคมคนปลูกข้าว”

จากที่ประชุมก็มีมติให้ตั้งสมาคมคนปลูกข้าว มีนายสมาน บำเพ็ญ เป็นประธาน โดยให้ตัวแทนของแต่ละหมู่บ้านหาสมาชิกหมู่บ้านละ 5 คน ที่จะมาจัดตั้งเป็นสมาคม พ่อสมานเล่าว่า “ชั้นตอนมันยุ่งยากมากไป ยื่นเรื่องก็ถูกส่งกลับมา ตัวอักษรตกไปตัวหนึ่ง ไม่มีโทษหายไปตัวหนึ่งก็ถูกส่งกลับ ไปยื่นให้ทางอำเภอทางจังหวัดเขาก็ไม่ทำ ทำให้เป็นความยุ่งยากมากของชาวบ้าน ก็เลยสรุปกันว่าไม่เป็นแล้ว สมาคม เป็นเครือข่ายก็ได้ ไม่ต้องจดทะเบียน” จึงเป็นเครือข่ายคนปลูกข้าวลุ่มน้ำโจนจนถึงปัจจุบัน

จากการรวมตัวกัน ได้มีการจัดกิจกรรมที่เริ่มคุ้นเคยกันคือ บุญกุ่มข้าวใหญ่ ซึ่งเป็นประเพณีของชาวอีสานที่สืบทอดกันมานาน จะสังเกตเห็นได้ว่า เครือข่ายได้ใช้วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นมา เชื่อมประสานคน กิจกรรมเป็นเวทีรวมใจ สมาชิกส่วนใหญ่ก็เต็มใจมาร่วมบุญกัน และต่อจากนั้นก็มีการจัดเวทีสัมมนากันในหัวข้อ “โรงสีใหญ่คือหัวใจของชาวนาจริงหรือ” มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พูดคุย ถึงข้อดีข้อเสียของโรงสีใหญ่ จนได้ข้อสรุปว่าถ้าจะกำหนดราคาข้าวได้เอง จำเป็นต้องมีโรงสีชุมชนที่บริหารจัดการโดยชุมชน จึงจะสามารถบริหารจัดการเองได้

การระดมทุนในระยะแรก

ในระยะเริ่มแรก มีสมาชิกเครือข่าย 250 คน “ตอนแรกก็เอาข้าวมาโหม่กันคนละ 25 กิโลกรัม แล้วเอาไปขายได้เงินมาสี่หมื่นกว่าบาท ก็เอาเงินสี่หมื่นนี้สะสมมาซื้อข้าวมาโหม่กันหลายๆ แล้วเรียกโรงสีมาซื้อ มาตกลงกันว่าซื้อในราคาเท่าไร มันดีกว่าที่จะแยกกันขายคือ สมมุติราคาพ่อค้าคนกลางซื้อข้าวเปลือก แล่นละ 1,070 บาท แต่พอออกมาจับซื้อข้าวกับเราก็จะเหลือ 1,000 บาท ส่วน 70 บาทหายไปแล้ว เพราะเค้าก็จะหักค่าน้ำมัน ค่ารถ ถ้าเรารวมตัวกันก็จะมีอำนาจในการต่อรองกับเค้าได้” พ่อสมานเล่าด้วยความภูมิใจในผลงานปีแรกที่เริ่มทำกิจกรรมร่วมกันของเครือข่าย ได้กองทุนเริ่มต้นประมาณสี่หมื่นบาท พอปีที่สอง ก็มีการเพิ่มทุนของสมาชิก ระดมข้าวเปลือกคนละ 125 กิโลกรัม รวมกันขายได้เงินมา 80,000 บาท รวมของเดิม 40,000 บาท ได้ 120,000 บาท สมาชิกทุกคนก็พึงพอใจในการดำเนินงานของเครือข่าย

ในขณะที่รวมกันเป็นเครือข่าย เป็นช่วงที่มีกองทุนซีพี (SIF) ซึ่งเป็นแหล่งทุนเดียวของชุมชนที่ให้ชาวบ้านเขียนขอทุนได้ ทางเครือข่ายจึงช่วยกันเขียนโครงการเพื่อขอโรงสีชุมชน ซึ่งมีเงื่อนไขในการอนุมัติเยอะมาก โดยเฉพาะการสมทบ ทางเครือข่ายจึงนำเงิน 120,000 บาท มาทำเป็นบิมน้ำมันชุมชน ห้องน้ำ สำนักงาน เพื่อเตรียมสมทบกับกองทุนซีพี ในขณะที่อยู่ระหว่างรอการพัฒนาโครงการกองทุนซีพีได้ อนุมัติเงินงวดแรกมาในลักษณะของการให้ไปศึกษาดูงาน ประเมินศักยภาพของตนเอง และเวลาที่กำหนดทิศทางของเครือข่าย จำนวน 82,000

หมายเหตุ * โหม่ หมายถึง การนวดรวมกัน

บาท จึงเป็นโอกาสให้เครือข่ายได้มีโอกาสไปศึกษาดูงาน วิเคราะห์ตนเอง และร่วมกันกำหนดทิศทางของเครือข่ายอย่างเป็นทางการบน โดยมีวิทยากรที่ให้ความรู้จากหลากหลาย องค์กรทั้งภาครัฐ เอกชน NGOs และชาวบ้านด้วยกัน มาให้ข้อคิด สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับเครือข่าย

หัวใจของการเรียนรู้คือการไปดูของจริง

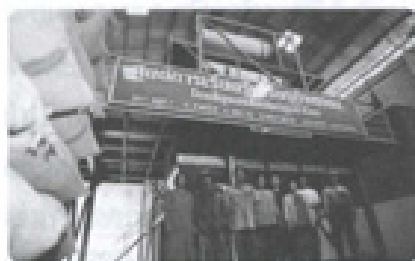
จะทำโรงสีชุมชนแต่กรรมการสมาชิกส่วนใหญ่ยังเป็นชาวบ้านธรรมดาที่รู้จักโรงสีก็แค่ที่รับซื้อข้าว และแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารแค่นั้นเอง จึงได้หาสถานที่ที่จะเป็นแหล่งศึกษาดูงาน ที่ดำเนินงานโดยชาวบ้าน ก็พบว่าโรงสีชุมชนบ้านนาใต้ ต.โศภนบุปผ อ.กุศชุม จ.ยโสธร เป็นโรงสีที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชน มีวิทยากรชาวบ้านที่จะมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ข้อคิดต่างๆ ได้มากมาย เป็นการเปิดโลกการเรียนรู้ในกระบวนการจัดการของโรงสีครบวงจร ตั้งแต่การตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ การแบ่งงานกันทำ การรับซื้อข้าว การแพ็คข้าว การสีข้าว การชั่งข้าว การกำหนดราคาข้าว ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของชาวนา การพูดคุยแลกเปลี่ยนเต็มไปด้วยคำถาม คำตอบที่นำความกระจ่าง และมองเห็นทิศทางการแก้ปัญหาของชาวนาอย่างเป็นรูปธรรม

ซึ่งเราจะเห็นว่าการศึกษาที่มีชาวบ้านมาเป็นวิทยากรบรรยายให้กับชาวบ้านด้วยกันนั้น จะเป็นการสื่อสารที่ดีที่สุด และเกิดแรงจูงใจในการทำกิจกรรมสูง การไปดูงานครั้งแรกจะมีแค่แกนนำประมาณ 10 คน ที่มีโอกาสได้ไป เมื่อได้รับทุนมาศึกษาดูงานครั้งนี้ จึงเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ไปศึกษาอย่างจริงจัง โดยพ่ออุทัย สมาชิกเครือข่ายเล่า

ว่า “ไปดูงาน ทั้งหมด 3 ครั้ง ครั้งละ 15 คน แต่แต่ละครั้งก็จะเรียนรู้กระบวนการต่างกัน อย่างชุดแรกจะเรียนรู้เรื่องการแพ็คข้าว ชุดที่สองเรียนการจัดการในโรงสี ชุดที่สามเรียนเรื่องการสีข้าว การตรวจสอบคุณภาพข้าว สุวีธีการรังข้าว” เป็นความรู้ใหม่ๆ ที่ไม่เคยรู้ สร้างความตื่นตัวให้กับชาวบ้านที่เป็นชาวนามากแต่กำเนิด แต่ไม่เคยรู้เรื่องของข้าว ซึ่งเป็นพืชหลักของชีวิตอยู่อย่างครบวงจรเหมือนเช่นนี้เลย

โรงสีชุมชน : ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การแก้ปัญหาที่ถูกจุด

หลังจากการศึกษาดูงานแล้วก็มีเวทีพูดคุยสรุปบทเรียนกำหนดทิศทางคนปลูกข้าว มีการระดมหุ้นเพื่อสมทบการได้มาของโรงสี ซึ่งต้องฝ่าฟันอุปสรรคมากมาย แกนนำจะต้องมีความมุ่งมั่นและอดทน พัฒนาโครงการเกือบปีจึงได้รับการอนุมัติ

งบประมาณในการสร้างโรงสีชุมชน 20 เกวียน ในวงเงิน 4,598,700 บาท ชุมชนต้องสมทบจากข้าว ห่อน้ำ ตีมูลค่าหกแสนกว่าบาท ซึ่งได้มาจากการระดมหุ้นจากคณะ

กรรมการสมาชิกที่เข้มแข็งส่วนหนึ่ง และการนำเงินประมาณ 600,000 บาท ที่กองทุนชิฟอุมิตีมาให้รับซื้อข้าวเปลือก ขณะที่เงินมา เป็นจังหวะที่ยังไม่มีข้าวเปลือกมาขาย จึงนำไปซื้อปุ๋ยอินทรีย์มาให้สมาชิกไปใช้ แล้วคืนกลับมาในรูปของข้าวเปลือก เมื่อโรงสีเสร็จก็นำข้าวเปลือกเหล่านี้มาสีขาย เป็นข้าวสารบรรจุถุงจำหน่ายทั่วไปภายในจังหวัดอุบลราชธานี จึงได้กำไรส่วนหนึ่งมาสมทบในการก่อสร้าง

ในการสร้างโรงสี แรงงานที่สร้างเป็นแรงงานของชาวบ้านทั้งหมดมีบางงานที่ชาวบ้านทำไม่ได้เนื่องจากขาดเครื่องมือเช่นมุงหลังคา อีกรเหล็ก ก็มีการจ้างช่างภายนอกมาช่วย ส่วนเครื่องโรงสีได้มาจากการประมูลที่กองทุนซีพีส่วนกลาง

ในช่วงของการสร้างโรงสีจะมีการพูดคุยกันบ่อยมากในเรื่องของแนวคิดจนได้ข้อสรุปว่า โรงสีชุมชนมีหลักการคือ จะไม่ทำกำไร เป็นกองทุนทางสังคมที่ให้ไว้เพื่อพวงราคา เป็นเหมือนเครื่องจักรตัวหนึ่ง “ถ้ามีกำไรคนก็จะไม่ดูกัน จะแย่งกันเป็นเจ้าของ เป็นกรรมการ จะไม่มีคนตรวจสอบ” อ.ทองสวน สรุป

กระบวนการดำเนินงานของโรงสีชุมชน

มีคณะกรรมการดำเนินงาน 14 คน เป็นหญิง 7 คน ชาย 7 คน มีประธาน 1 คน รองประธาน 4 คน เลขา 1 คน เหนรัญญิก 1 คน กรรมการ 7 คน มีการประชุมประจำเดือน และมีการประชุมใหญ่สมาชิกปีละ 1 ครั้ง “ระหว่างปีก็จะมีกิจกรรมที่ทำให้ต้องได้มาพบปะกันเป็นงานบุญ กุ้มข้าวใหญ่ บุญคุณสถาน บุญข้าวจี^{๑๐} งานนาอินทรีย์ เป็นงานที่สมาชิกจะได้มีโอกาสมาเจอกัน แลกเปลี่ยนพูดคุยกันอยู่เรื่อยๆ ชาวสาร ความก้าวหน้าของเครือข่ายก็จะแจ้งเป็นระยะๆ พร้อมกับการจัดกิจกรรมเหล่านี้”

^{๑๐} ข้าวจี หมายถึง ข้าวที่นำมากิจ

ร่วมด้วยช่วยกัน

การทำงานในโรงสีชุมชนจะอยู่กันแบบพี่น้อง มีการแบ่งงานหน้าที่ แต่เวลาลงมือทำงานก็จะช่วยกันทุกคน ทั้งเป็นครูใหญ่ ครูน้อย ภารโรงเท่ากันทุกคน แต่ถ้าเป็นช่วงเทศกาลขายนม-นมราคาดี เป็นช่วงงานแข่งจะมีการแบ่งงานแต่ละฝ่าย เช่น ฝ่ายช่าง ฝ่ายเก็บสต็อก ฝ่ายลงข้าว ฝ่ายชั่งข้าว ตรวจคุณภาพข้าว รวม 4 ฝ่าย โดยแต่ละฝ่ายจะมีหัวหน้าทีมและหาลูกทีมเอง ยิ่งยงเล่าว่า “สมมุติผมเป็นหัวหน้าทีมลงข้าว ก็จะหาลูกน้องมาเอง และตกลงราคากันเองว่า รถหกล้อเท่าไร รถสี่ล้อเท่าไร พอทำเสร็จก็เอาเงินมาแบ่งกันในกลุ่ม”

ในช่วงที่ไม่มีงานแข่งด่วนก็จะแบ่งหน้าที่เป็น 4 ฝ่ายด้วยกันคือ ฝ่ายเวรยาม ฝ่ายสีข้าว ฝ่ายคัดข้าว แพ็คข้าว และฝ่ายเอาข้าวไปส่งตลาด

อาจารย์ทองสวนชี้ให้เห็นว่าการแบ่งงานจะต่างจากโรงสีเชิงพาณิชย์ที่หน้าที่ของใครของมัน ฝ่ายแต่ละฝ่ายที่ตั้งไว้แล้วก็ตั้งไว้เลย ไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่โรงสีชุมชน ฝ่ายต่างๆ ที่ตั้งขึ้นมาสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ บทบาทหน้าที่ของแต่ละคน แต่ว่าเวลาทำงานจริงๆ ก็ช่วยกันทั้งหมด “เวลาเมื่อรถเคอร์ลงมาฝ่ายสีข้าวก็เด้กไปตามออร์เคอร์ อย่างให้นายยิ่งยงเป็นหัวหน้าฝ่ายโรงสี แต่เวลามีกงานอื่น นายยิ่งยงก็อาจจะช่วยก็ได้ เพราะนายยิ่งยงไม่ได้เป็นคนสีข้าว คือเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบโดยหน้าที่ แต่งานเร่งด่วนก็ไปช่วยฝ่ายอื่นหรือบ่มิงานสีข้าวก็เป็นคนดูแลเวรยาม”

โรงสีไม่ได้ทำให้รวย

“สำหรับการทำงานในโรงสีนี้ก็จะมีค่าแรงให้แล้วแต่จะทำอย่างสีข้าว ก็จะได้คิดให้ตันละ 150 บาท จำนวนคนมีต่อได้ก็เอามาหารกันเป็นค่าแรง สมมุติว่าเมื่อนี้สีข้าวได้ 30 ตัน ก็เอามาหารกัน คนมาเอ็ดก็ได้ คนบ่มากับบ่ได้ การผลิตปุ๋ยก็คือการจะคัดขอยอดออก ต้นทุนมันกระสอบหนึ่งก็ประมาณร้อยกว่าบาท ก็คัดออกไป ก็คือมาคุยกับสหกรณ์ว่าจะเอาเท่าไร อย่างตอนนี้ขายกระสอบละ 200 บาท ต้นทุน 77 บาท ให้สหกรณ์กระสอบละ 30 บาท นอกนั้นก็เป็ค่าแรงพวกเขา งานตรงนี้ไม่เอ็ดได้ต่อได้ก็ได้ไป งานมันหนักอยู่ งานฝุ่น เหม็นพร้อมบ่มีคนมาหลายบ้าน แต่กับชาคคนเอ็ด จะเวียนไปเวียนมาช่วยกันทำงาน ยกกระสอบบ้าง ไม่อยากเอ็ดก็กระสอบละ 5 บาท ค่อยๆ วางเรียงกันขึ้นไป”

“ส่วนงานบรรจุข้าวนี้จะตกลงกัน อย่างร้อยถุงนี้ให้ 50 บาท คืออยู่ในถุงนี้ถูกคัดแล้ว เพียงว่าเขาอยากจะได้ถุงละ 5 กิโลฯ คือตักใส่แล้วก็ขึ้นถุงต่อ่นั้น คือกำหนดเป็นจุด ตกลงกัน มาตรฐานก็น้อย สมมุติว่าร้อยถุงก็ให้ 50 บาท ตกแล้วถุงละ 50 สตางค์ มันก็เป็นงานบ่ได้คิดหยิ่ง คัดข้าวให้ตันละ 300 บาท แต่เอาข้าวมาบรรจุนี้ได้ถุงละ 50 สตางค์ ก็พากันเอ็ด บ่ได้คิดหยิ่ง ก็ช่วยกันเอ็ด อย่างคนหนึ่งตักใส่ถุง อีกคนก็ขึ้นถุง ก็ช่วยกันได้เงินก็เอามาแบ่งกัน อย่างพวกไปส่งข้าวที่กรุงเทพฯ นี้ก็ได้อยู่หรือก 1,500 บาท ก็หึงขับ หึงขนข้าวลงไปช่วยกันก็แบ่งกัน ใน 1,500 นี้แหละ ไป 4 คน ก็หารกัน 4 คน คือแค่เค้าขายข้าวกิโลฯ ละ 10 บาท แค่นี้เค้าก็พอใจแล้วนะ คือ แนวคิดของเขาใช้โรงสีเป็นตัว พุงราคาให้มันสูงขึ้น บ่แน่นอนให้โรงสีเอ็ดให้รวย

ในจุดนี้เขาประชุมกัน และทำความเข้าใจกันแล้ว” พี่อ่ำคา กรรมการ
ของเครือข่ายกล่าวโดยสรุป

สมาชิกคนทำนาอินทรีย์

จำนวนคนสมัครลงทะเบียนเข้าเป็นสมาชิกทำนาอินทรีย์จนถึง
ปี 2547 มีทั้งหมด 165 คน ทุกคนจะต้องผ่านการฝึกอบรมที่โรงเรียน
เกษตรกรสู่การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ โดยจะมีการแบ่งสมาชิกออกเป็น
3 ระดับ **ระดับอนุบาล** คือ สมาชิกที่สมัครเข้ามาใหม่ ได้ผ่านการฝึก
อบรมจากโรงเรียนของเครือข่ายแล้ว ปัจจุบันมีอยู่ 99 ครอบครัว

ระดับประถม คือ หลังจากการประเมินพฤติกรรมของสมาชิก
แล้ว พบว่ามีจิตสำนึกในการทำเกษตรอินทรีย์ มีวิถีชีวิตสอดคล้องกับ
ธรรมชาติ เลิกเผาฟาง มีการรวมกลุ่มกับเพื่อนๆ ทำกิจกรรมต่างๆ มี
ประมาณ 54 ครอบครัว

ระดับมัธยม คือ จะมีการเก็บสถิติข้อมูลครอบครัว ในระดับ
นี้ก็จะให้เกรดด้วย เอ บี ซี โดยมีตัวชี้วัดอยู่ที่การพัฒนาของครอบครัว
เช่น มีวัว ควายเพิ่มขึ้นไหม? มีการปลูกพืชผัก เลี้ยงหมู เป็ด ไก่ ในที่
นาไหม? จำนวนเท่าไร? สมาชิกกลุ่มนี้มี 12 ครอบครัว ในปี 2547

ปี 2547 ได้ตั้งเป้าราคาข้าวไว้ที่แสนละ 120 บาท ซึ่งในการรับ
ซื้อข้าวของโรงสีชุมชน ก็จะแบ่งเป็นของสมาชิกที่จดทะเบียน และ
บุคคลภายนอก โดยจะรับซื้อในราคาที่ไม่เท่ากัน

ข้าวทั่วไปจะรับซื้อที่ราคาประกันของรัฐบาล ราคาจะคงที่
ไม่ขึ้นลงเหมือนโรงสีพาณิชย์ทั่วไปที่ตอนเข้าราคาหนึ่ง ตอนบ่ายราคา
หนึ่ง

ข้าวอินทรีย์ของสมาชิก แต่ละระดับก็จะรับซื้อในราคาที่แตกต่างกันเพื่อเป็นแรงจูงใจให้สมาชิกได้พัฒนาตนเอง สมมุติราคาข้าวเปลือกรัฐบาลประกันราคา^๑ที่แสนละ 1,000 บาท ระดับอนุบาลจะรับซื้อที่ 1,020 บาท ระดับประถมจะรับซื้อที่ 1,040 บาท ส่วนระดับมัธยมถ้าเป็นเกรดเอ ซื้อที่ 1,080 บาท เกรดบี 1,070 บาท เกรดซี 1,060 บาท

การทำนาอินทรีย์ในแต่ไร่นาก็จะมีหัวหน้าทีมลงไปประเมินและตรวจดูแปลงนาเป็นระยะๆ การกำหนดราคา^๒ก็จะมาร่วมกันกำหนดในการประชุมประจำปีของเครือข่าย

โรงสีชุมชนเป็นของทุกคน

พ่อพลอย วงศ์กลม สมาชิกเครือข่ายคนปลูกข้าวบ้านเจียด อ.เขมราฐ เล่าว่า “แต่ก่อนนี้เข็ดนาเคมี ผลผลิตมันก็ได้หลาย แต่ค่าปุ๋ยก็แพงหลายพอกัน พอพ่อค้าคนกลางมาซื้อที่นี้งก็เสียค่ามัน ค่านี้ ค่าจ้างบ่เพียงก็มี ก็เลยลองเปลี่ยนมาเข็ดนาอินทรีย์เบิ่ง^๓” แรกๆ ข้าวมันก็บ่งาม ผลผลิตก็น้อย แต่ก็เข็ดมาเรื่อยๆ คือ ทำใจเอา แต่ว่าเขามาคำนวณแล้ว ราคาดี น้ำหนักดี ต้นทุนผลิต ค่าปุ๋ยก็ต่ำ มาปีที่ 2 มันก็ดีขึ้น ปีที่ 3 ก็ดีขึ้นอีก มาปีนี้ปีที่ 4 แล้วที่สำคัญมันได้มาตุ้มมาโฮมกัน คิดว่าเข็ดจังได้เฮาสีได้ข้าวราคายุติธรรม บ่มีไผ่^๔มาโกงเฮา ยิ่งได้มาที่โรงสีของเครือข่าย มันยิ่งเข็ดให้เฮามีความรู้ลึกกว่าเป็นโรงสีของเฮาเอง มาเป็นหุ้น เป็นสมาชิก มาซังเอง คือตรงนี้ไผ่สิมาตัว^๕ก็บได้ แต่ว่ามัน

^๑ เบิ่ง หมายถึง ดู

^๒ ไผ่ หมายถึง ใคร

^๓ ตัว หมายถึง โกง

อยู่ที่จิตใจของตัวเอง แต่ก่อนหมู่บ้านของผมจากที่มีผมคนเดียว
เข็ดนาอินทรีย์ ทุกวันนี้มีแล้ว 11 คน โดยเขาชักชวนเข้ามา มาเบ็งวิธี
การชั่ง การขาย ความรู้สึกว่ามันเป็นโรงสีของเขาเอง ที่สำคัญน้ำหนัก
ข้าวจะดีมากกว่าข้าวนาเคมี อีกทั้งความหอมของข้าวคุณภาพดีกว่า
กันหลาย จากนั้นคนที่ได้เห็นก็เข้ามาเข็ดกันหลายขึ้น”

อาจารย์ทองสวนเสริมว่า “เค้าไม่ไปขายที่อื่นๆ เพราะมันมีแรง
ใจคือ พอมาที่นี่มันง่าย มันเป็นคนง่าย ๆ ว่าเป็นโรงสีของเขาเอง ถ้า
ไปโรงสีเอกชน ได้แต่นั่งอยู่เฉยๆ เค้าจัดการเองหมด คือมาที่นี่ได้เบ็งนำ
ทุกอย่าง และเขาก็ป้หนักอินยัง แรงใจอีกอย่างก็คือบวกสอง สมมุติ
โรงสีอื่นเค้าซื้อ 1,080 บาท แต่อยู่ที่นี่เค้าซื้อ 1,100 ซื้อแพงบ่รำหมู่ คือ
บวกสอง หมั้นหนึ่งบวก 2 บาท สำหรับสมาชิก ถ้าบ่แพงบ่รำหมู่ที่มา
ลงทะเบียนไว้ก็ยังไม่รับซื้อ นอกจากว่าข้าวหมด ถึงรับเข้ามาและก็แยก
ไว้ต่างหาก ข้าวสมาชิกที่ลงทะเบียนไว้ก็แยกไว้ข้างใน บ่เอามาไว้รวม
กัน ราคามันก็ต่างกัน อยู่ที่นี่มันได้ราคาดีกว่าที่อื่นเป็นร้อยบาท อย่างที่
อื่นซื้อแสนละ 980 บาท อยู่ที่นี่แสนละ 1,080 บาท ตั้งแต่เริ่มเขาก็มีราคา
ประกันตายตัวกันอยู่แล้ว เค้ารู้กันตั้งแต่ต้นปีเลย ยืมไว้เลย อีกอย่าง
ราคาข้าวสารบ่เคยลงหรอก ที่ผ่านมามีชาวบ้านก็คือถูกเอาเปรียบมา
ตลอดละ”

ปัญหาของการดำเนินงานโรงสีชุมชนขนาด 20 เกวียน

1. ในระยะแรกๆ ที่เครือข่ายได้รับการอนุมัติเงินทุนในการ
ดำเนินการ ก็จะมีปัญหาเรื่องสร้างความเข้าใจกับสมาชิกบางส่วนที่ไม่
เข้าใจหลักการของการได้รับการสนับสนุน ซึ่งบางส่วนยังมีความคิดว่า
สมาชิกควรมีส่วนร่วมในการใช้งบประมาณก้อนนี้บ้าง แต่เมื่อร่วมกัน

ทำกิจกรรมและทำความเข้าใจกันทุกอย่างก็ผ่านไปได้ด้วยดี ก็มีบาง
ส่วนที่ไม่เข้าใจก็ไม่เข้าร่วม เมื่อเข้าใจแล้วก็กลับเข้ามาใหม่

2. ในระยะของการดำเนินการของโรงสี ปัญหาใหญ่มากก็คือ
การขาดเงินทุนในการรับซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิกและชาวบ้านคนอื่นๆ
เพื่อที่จะรับซื้อมาเก็บเป็นสต็อกและสีขายให้กับตลาด รวมทั้งวัสดุ
อุปกรณ์เช่น กระสอบใส่ข้าว ถูบบรรจุข้าว เครื่องสีหุง ฯลฯ ตอนแรก
ใช้วิธีการระดมทุนของชุมชนที่ฝากเงินกับสหกรณ์ และให้สมาชิกเอา
ข้าวมาฝากขายไว้ก่อน ค่อยมารับเงิน หลังจากที่ขายข้าวได้แล้ว
สมาชิกบางส่วนก็ไม่สามารถทำได้เนื่องจากต้องการเงินสดไว้ใช้จ่าย
ทำให้มีข้าวเปลือกน้อยไม่พอแก่การจำหน่าย จนสุดท้ายต้องใช้กระบวนการ
การเงินกู้จากแหล่งทุน พ.อ.ช. ซึ่งดอกเบี้ยสูงกว่าแหล่งทุนอื่น เพราะ
ดอกเบี้ย 3% ต่อปี และจากการที่ได้มีโอกาสออกรายการทีวีช่อง
ต่างๆ ทำให้เครือข่ายเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เป็นโอกาสที่ภาคเอกชน
องค์กรต่างๆ ได้รู้จัก จึงมีการติดต่อเข้ามา เช่น บริษัทเวลด์ทิฟได้มา
พูดคุยที่เครือข่าย และอนุมัติสำรองเงินจ่ายให้ก่อนในการรับซื้อข้าว
เปลือกของสมาชิก จึงทำให้ในปัจจุบันเครือข่ายมีจำนวนข้าวในสต็อก
ค่อนข้างมากพอที่จะสีส่งขายให้ตลาดได้เพียงพอตลอดทั้งปี

3. การดูแลเครื่องจักรและเครื่องมือต่างๆ ในโรงสี ซึ่งใน
ระยะแรกๆ จะอาศัยช่างทุกครั้งเมื่อมีปัญหา แต่ต่อมาเมื่อสมาชิก
เครือข่ายเริ่มเรียนรู้วิธีการดูแล การซ่อมที่เน้นการเรียนรู้เพื่อซ่อมได้บ้าง
เข้าใจระบบ ค่าใช้จ่ายในการดูแลก็ลดน้อยลง

4. คนที่ดูแลโรงสีส่วนใหญ่เป็นคนะกรรมการ อาสาสมัครมี
น้อยเพราะการทำงานโรงสีไม่มีค่าจ้างเป็นเงินเดือนประจำ ต้องอาศัย
ความเสียสละ ความสมัครใจของทุกคน มาทำหน้าที่ตลอดปี เช่น

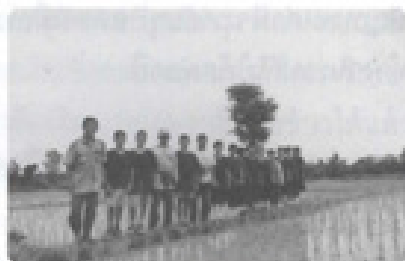
การเฝ้าโรงสี ศูนย์เครื่องมือ ฯลฯ ซึ่งในปัจจุบันก็เริ่มมีอาสาสมัครเพิ่มขึ้นบ้าง เพราะมีกิจกรรมที่ต้องทำตลอดทั้งปีคือ การผลิตปุ๋ย ทุกคนที่มาทำจะมีผลตอบแทนหลังจากหักค่าใช้จ่ายแล้ว ทำให้มีคนอยู่เฝ้าโรงสีตลอดปีหมุนเวียนเปลี่ยนกันไปมา จะมีบางครั้งที่ขาดคน ก็จะต้องหาอาสาสมัครจากคณะกรรมการของเครือข่ายมาช่วยกันดูแล ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะค่อยๆ ลดลงเมื่อโรงสีชุมชนมีกิจกรรมที่ทำให้คนมาทำงานร่วมกันได้ตลอดปี

จุดเด่นของโรงสีชุมชนเครือข่ายคนปลูกข้าวลุ่มน้ำโขง

1. เป็นแหล่งผลิตข้าวอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองจากกรมวิชาการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
2. เป็นจุดถ่ายทอดการทำนาปลอดสารพิษ
3. เป็นโรงเรียนเกษตรกรที่ฝึกให้คนทำเศรษฐกิจพอเพียง “เศรษฐกิจพอเพียงไม่ทำให้คนรวย ฝึกให้คนรู้จักการนำผลผลิตของตนเองมาแปรรูป มาทวงราคาโดยภายใต้โรงสีเป็นศูนย์ปฏิบัติการ ศูนย์ฝึกของชาวนาให้รู้จักเพิ่มมูลค่าสินค้าของตนเอง ได้ราคามลผลที่ตนเองพอใจ ไม่คำนึงถึงการปันผล เขาพอใจในราคาที่ขายได้ ถือว่าเป็นการคืนกำไรให้แล้ว เพราะราคาสูงกว่าท้องตลาด”

โรงเรียนเกษตรกรผู้การพัฒนาเกษตรอินทรีย์

“ตอนนี้เรามีโรงเรียนเพื่อการเกษตรอินทรีย์ ตั้งอยู่ที่โรงเรียน
แหละ ตั้งขึ้นมาประมาณปี 2545 เพื่อจัดให้เกิดกระบวนการเรียนรู้
ร่วมกันของเครือข่ายและหลักก็เพื่ออบรมสมาชิกที่มาลงทะเบียนทำนา
อินทรีย์ เขาจะดำเนินการ
อบรมสำหรับสมาชิกอย่างต่อเนื่อง ความรู้ใหม่ๆ จะเกิดขึ้น
เรื่อยๆ ทุกคนต้องมาร่วมกัน
เรียนรู้แลกเปลี่ยน คนที่
เฝ้าก่อนก็จะเป็นอาจารย์สอน

กันไป และหลักสูตรจะเป็น 3 คืน 4 วัน ไม่มีอียังก็เขาออกมาแลกเปลี่ยนกัน มาอยู่มานอนนำดิน มาไถเฮลล์^๑กัน คุยกัน ปฏิบัตินำกัน โดยที่มีแปลงสาธิตของแต่ละหมู่บ้าน อย่างว่าจะลงไปเป็นงานของพ่อใหญ่พลอย ไปเก็บข้อมูลที่น่าตรงนั้นว่าข้าวเป็นจังหวัด กบเขียดปูปลา มีสำไ้^๒ เขามาเปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมา และคาดการณ์ว่าปีหน้ามันจะเป็นแบบไ้ สำไ้”

จากคำบอกเล่าของพ่อสมาน ก็พบว่า โรงเรียนแห่งนี้เป็นสถานที่ฝึกอบรมให้ความรู้ผู้สนใจทำเกษตรอินทรีย์มีทั้งหลักสูตรระดับชาวบ้านธรรมดา สมาชิก ผู้สนใจ นักเรียน แกนนำของเครือข่าย ซึ่งแต่ละกลุ่มก็จะมีวิธีการสอนทั้งเนื้อหาและกลวิธีที่ไม่เหมือนกัน

^๑ ไ้เฮลล์ หมายถึง ขุดคุ้ย, สอนทนา

^๒ มีสำไ้ หมายถึง มีสำไ้

กระบวนการฝึกอบรม

ครั้งที่หนึ่ง ทำความเข้าใจแนวคิดของการทำเกษตรอินทรีย์ รู้จักการทำงานบุคคล ทำบัญชีเก็บข้อมูลของครอบครัวตนเอง ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน ในช่วงของการดำเนินงานจะมีการบันทึกการพบหนอน เพื่อย่อย การใส่ปุ๋ย ฯลฯ

ครั้งที่สอง จะมีการพูดคุยเรื่องของคุณธรรม ความดี เรียนรู้ธรรมชาติ เรียนรู้แบบเท่าทันของการทำเกษตรอินทรีย์ รู้ขั้นตอนพัฒนาการของการทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งจะมีปัญหาในปีแรกๆ จะได้ไม่เครียด

ครั้งที่สาม จะชี้ให้เห็นความสัมพันธ์เรื่องของข้อมูลที่บ้านที่กรายได้-รายจ่ายของครอบครัวกับการกำหนดราคาข้าวซึ่งจะต้องมีความสัมพันธ์กันและวันนี้จะมีสมาชิกเก่าใหม่มารวมกัน เพื่อร่วมกันกำหนดราคาข้าวของปีต่อไป

ครั้งที่สี่ จะเป็นการลงดูแปลงนาของแต่ละกลุ่ม ใครอยู่หมู่บ้านไหนก็กลับไปดูแปลงของสมาชิกเก่าที่เป็นแปลงสาธิตในพื้นที่มีเจ้าของแปลงนาเป็นผู้บรรยาย

จากนั้นก็จะมีการนัดกันมาสรุป แลกเปลี่ยนกันเป็นกิจกรรมสุดท้าย จะจัดปีละ 1 ครั้ง หลักสูตรต่างๆ จะมีการปรับปรุงทุกปี เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ และสถานการณ์ของพื้นที่ของหมู่บ้าน การเพิ่มเสริมความรู้ทางวิชาการจะยึดตามรายวิชาที่มีอยู่ในหลักสูตร

หลักสูตรที่ไม่มีเนื้อหา

ในหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนเกษตรกรรม จะมีแต่ชื่อหัวข้อของเนื้อหา แต่ตัวเนื้อหาจริงๆ ที่ใช้ในการสอนจะออกมาในรูปของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการดำเนินชีวิต เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ อาจารย์ทองสวนบอกว่า “ไม่มีตำรา อย่างสอนเด็กก็ไม่มีเอกสาร พอมาอบรมชาวบ้านก็ไม่มีเอกสาร คิดเอาเองจากปรากฏการณ์ที่เห็นอยู่แล้วในวิถีชีวิตของชาวบ้าน เช่นการตั้งคำถามให้ผู้เข้าอบรมคิด “คนจนไปช่วยคนมีมันจั่งมี คนมีไปช่วยคนจนเขาจั่งจน” ให้ทุกคนช่วยกันคิดแล้วลองอธิบายมาสิ เราก็เริ่มเปรียบเทียบถามต่อว่า เจ้าของโรงสีที่ทำงานเองหรือไม่? พอเราถามแบบนี้ชาวบ้านก็เริ่มตอบว่าชาวนาเอาข้าวไปขายให้พวกเค้า แสดงว่าเราไปทำให้พวกเค้ารวยใช่หรือไม่? ใครเป็นคนกำหนดราคาขาย? เขาจะซื้อเท่าไรเราก็ต้องขายเวลาขายปุ๋ยเขาก็กำหนดอีกว่าจะขายกระสอบละเท่าไร? เราก็กำหนดไม่ได้อีก ถ้าคนรวยไม่ช่วยคนจนโดยการกำหนดราคาให้ยุติธรรมคนจนก็จนต่อไป” มีชาวบ้านร่วมแลกเปลี่ยนเยอะมาก

“หลักสูตรต่อไปคือ “จงหยุดขอ อย่างอมมือ หยุดการซื้อ มาหัดขาย” ทุกหลักสูตรจะใช้การเปรียบเทียบง่าย ๆ ใกล้ตัวชาวบ้าน เอาประสบการณ์ตรงของตัวเองมาเล่า 2 หลักสูตรนี้เป็นการศึกษากระบวนการคิดให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันก่อน จึงจะมาถึงหลักสูตรที่จะฝึกปฏิบัติเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นหลักสูตรที่สมาชิกใหม่ทุกคนจะต้องมาฝึกอบรม

หลักสูตร “เศรษฐศาสตร์ เศรษฐกิจชุมชน วิชาปลาค้าวสู่ความเป็นไท”

เป็นหลักสูตรสำหรับเกษตรกรที่สมัครเป็นสมาชิกใหม่ของการทำการเกษตรอินทรีย์ จะต้องฝึกอบรมใช้เวลา 12 วัน วิทยากรก็จะ เป็นกรรมการเครือข่าย ชาวบ้านที่ประสบความสำเร็จและเข้าถึงแนวคิดของเกษตรอินทรีย์แล้ว ซึ่งอาจารย์ทองสวนเน้นว่า แนวทางของเกษตรอินทรีย์ไม่ใช่แนวทางที่จะทำให้วิถีชีวิตที่จะไปทำให้คนรวยได้ เพราะเป็นแนวทางที่มุ่งไปสู่วิถีชีวิตชาวบ้านอย่างแท้จริง คือวิถีชีวิตที่มีความสุขพอเพียง

ตารางหลักสูตรโรงเรียนเกษตรกรรมสู่การพัฒนาเกษตรอินทรีย์

หลักสูตร	เนื้อหา	กิจกรรมกลุ่ม (เรียนรู้อย่าง)	ระยะเวลา	สถานที่
เศรษฐศาสตร์เศรษฐกิจชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ย้อนรอยชาวมาทอยในอดีต 2. ทาสที่คือปลดปล่อยไม่ไป 3. เกษตรอินทรีย์ที่ไร้ชาติ เกษตรกรรมราชินีผู้แผ่นดิน 4. ยุทธศาสตร์สู่ความเป็นไทกว่างานเพียงตนเอง 5. วิเคราะห์งานองค์กรสู่แผนยุทธศาสตร์ที่เป็นรูปธรรม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เข้าค่ายเรียนรู้ร่วมกัน 2. แบ่งกลุ่มย่อยสรุปการเรียนรู้ 3. มีมติจากเกษตรอินทรีย์ 4. ยุทธศาสตร์และจุดมการมีขององค์กรร่วมกัน 5. กลยุทธ์การปรับเปลี่ยนเป็นเกษตรอินทรีย์ 	3 วัน	โรงเรียนเกษตรอินทรีย์แปลงนาของสมาชิกเอง
การพัฒนาการทำนาข้าวอินทรีย์	<ol style="list-style-type: none"> 1. ดินดีมีสุข 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เติบโตดินสู่ความอุดมสมบูรณ์ 2. วิเคราะห์ดิน แยกดินแต่ละประเภทส่วนกันเข้าสู่ฐาน 3. การปรับปรุงดิน โดยใช้อินทรีย์ชีววิถี ไร่วมถึง เข้าสู่ฐานแปลงปฏิบัติจริง 	1/2 วัน	แปลงนาของสมาชิกเอง
	<ol style="list-style-type: none"> 2. น้ำและกาจจัดการน้ำ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ระบบการค้ำน้ำสู่แปลง 2. การปลูกพืชระดับน้ำ 3. การทำนํ้าองแปลงปฏิบัติ 	2 วัน	แปลงนาของสมาชิกเอง
	<ul style="list-style-type: none"> - การปฏิบัติมาตรฐานทำนาข้าวอินทรีย์ - การขอรับรองมาตรฐานข้าวอินทรีย์ - ประเด็นผล 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ข้าวและการคัดเลือกพันธุ์ข้าว เรียนรู้ร่วมกัน เข้าฐานปฏิบัติภาคคัดเลือกพันธุ์ 2. การปลูกข้าวแปลงกล้าลงมือปฏิบัติร่วมกัน 3. การเตรียมแปลงปักดำ การปักดำลงแปลงปฏิบัติร่วมกัน 4. การดูแลรักษาหลังปักดำลงแปลงปฏิบัติ 5. การเก็บเกี่ยวและการขน การเก็บเกี่ยวหลังการเกี่ยวข้าวอินทรีย์ร่วมกัน 6. การบรรจุในถังข้าวและส่งมอบข้าวเปลือก 7. การจัดการแปลงนาหลังเกี่ยวข้าว 	2 วัน	แปลงนาของสมาชิกเอง

ตารางหลักสูตรโรงเรียนเกษตรกรรมสู่การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ (ต่อ)

หลักสูตร	เนื้อหา	กิจกรรมกลุ่ม (เรียนผู้)	ระยะเวลา	สถานที่
หลักการ บริหาร จัดการ เศรษฐกิจ ครอบครัว	ธาตุอาหารและกระบวนการ การแบบธรรมชาติของ เกษตรอินทรีย์	1. ศึกษาธาตุอาหารที่จำเป็น ของข้าวจากปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก-ปุ๋ยสด สูตรทาง ธาตุอาหาร จากเศษ วัสดุที่ร่วมกิน เช่น ฟาง ข้าว ปุ๋ยชีวภาพ ฯลฯ 2. การผสมและหมักปุ๋ยหมัก ชีวมีผล 3. การผสมและหมักปุ๋ย ใบกาลี 4. การทำปุ๋ยหมักจากอินทรีย์ 5. การผลิตสารขับไล่แมลง จากธรรมชาติจาก สมุนไพร โดยฝาก ถูก กิจกรรมเข้าฐานการเรียนรู้ จริงร่วมกัน	1 วัน	แปลงนาของ สมาชิกเอง
	ระบบนิเวศทางธรรมชาติ	1. สำรวจระบบนิเวศแปลง นาแบ่งกลุ่มฐานกิจกรรม 2. วิเคราะห์ แปลงศัตรูข้าว ทางธรรมชาติร่วมกัน เป็นกลุ่ม 3. สรุปวิเคราะห์ร่วมกันจัด เก็บตัวอย่าง	เสปนโม ศาลา เขียนภาค ใช้ทุกใน ในการเปิด เขียน	แปลงนาของ สมาชิกเอง
	ศัตรูข้าว โรคข้าว วัชพืช	1. การลงแปลงดูและลงศัตรู ข้าวร่วมกันเป็นกลุ่ม แบ่งกลุ่มย่อย 2. วิเคราะห์และลงศัตรูข้าว ทางธรรมชาติร่วมกัน เป็นกลุ่ม 3. สรุปวิเคราะห์ร่วมกัน จัดเก็บตัวอย่าง	1 วัน	แปลงนาของ สมาชิกเอง
	แผนผังตนเองครอบครัว ชาวนา	1. เขียนร่วมกัน หลักการ บัญชี ครอบครัว รายรับ-รายจ่าย ประจำปี 2. การสำรวจแผนชุมชน ครอบครัวข้อมูลพื้นฐาน	1 วัน ๒ ทุกเดือน	แปลงนาของ สมาชิกเอง

ตารางหลักสูตรโรงเรียนเกษตรกรรมสู่การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ (ต่อ)

หลักสูตร	เนื้อหา	กิจกรรมกลุ่ม (เรียนรู้)	ระยะเวลา	สถานที่
การพัฒนา เทคโนโลยี ส่วนร่วม	เทคโนโลยีภูมิปัญญาท้องถิ่นทำในสิ่งมีชีวิตมีอยู่ การพัฒนาโรงเรียนธรรมชาติ	1. เรียนรู้ร่วมกัน แบ่งฐาน ปฏิบัติกลุ่ม 2. วิธีการจัดป๋ย คั้นคว่ำ แหล่งข้อมูลโรงเรียน	1/2 วัน	แปลงนาของ สมาชิกเอง
กระบวนการ สร้างการ ทำงานแบบมี ส่วนร่วม	<ul style="list-style-type: none"> - เทคนิคการทำงานเป็น กลุ่ม - เทคนิคการจัดกระบวนการ - สรุปผลของนักจัด กระบวนการ 	1. เรียนรู้ร่วมกันโดยปฏิบัติ จริง เป็นนักจัดกระบวนการ ภายในโรงเรียนเกษตรกรรม		กิจกรรม เฉพาะผู้นำ

เป็นการเรียนแบบเข้าค่าย กินอยู่ด้วยกัน ลงมือปฏิบัติจริงจึง
จะเห็นผล และปรับเปลี่ยนแนวคิดของกันได้ หลักสูตรเนื้อหาเริ่ม
ด้วยการปรับแนวคิด สร้างจิตสำนึกให้ตระหนักถึงความจำเป็น ความ
สำคัญในการทำการเกษตรอินทรีย์ จากนั้นจึงลงมือปฏิบัติพร้อมเรียนรู้
ภาคทฤษฎีที่ได้จากการทดลองปฏิบัติจริงจากเกษตรกรที่เป็นเจ้าของ
แปลงนาอินทรีย์ตัวจริงทั้งในเรื่องของดิน น้ำ พันธุ์ข้าว ระบบนิเวศน์
รวมทั้งหลักการบริหารจัดการเศรษฐกิจครอบครัวชาวนา และที่สำคัญ
ยิ่งก็คือ กระบวนการสร้างการทำงานแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะเป็นการ
เรียนรู้ร่วมกับให้กำลังใจ แก้ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เจอ เป็นสิ่งที่จะ
ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความเชื่ออาทรต่อกัน ทุกชีวิตอยู่
ร่วมกันภายใต้สังคมที่สันติสุข

ในปีแรกๆ จะอบรมรวมกันที่โรงเรียน ต่อมาหลักสูตรได้ปรับ
ปรุงกระบวนการเรียนการสอนแบบใหม่ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของ
ชาวบ้านโดยเน้นการลงมือปฏิบัติและเรียนรู้จากแปลงนาของสมาชิกเอง

โดยจะมีครูซึ่งเป็นชาวบ้านที่ชำนาญอินทรียัลลงไปดู และสอนเป็นกลุ่ม เป็นรายบุคคลแล้วแต่พื้นที่จะมีจำนวนสมาชิกมากน้อยแค่ไหน จะมารวมกันบ้าง

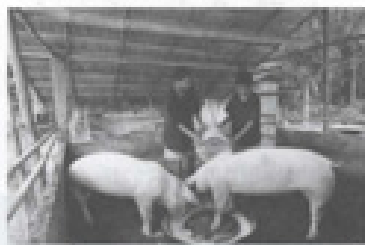
หลักสูตร “เกษตรพึ่งตนเอง” กลุ่มเด็กและเยาวชน

เป็นหลักสูตรที่ใช้ในการสอนฝึกอบรม “เครือข่ายเยาวชนสร้างชาติ” ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กในระบบการศึกษาชั้น ประถม-มัธยมต้น เป็นเครือข่ายของเยาวชน 4 ตำบล ซึ่งแต่ละโรงเรียนก็จะมีครูที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายคนปลูกข้าวเป็นคนดูแลในการฝึกอบรม และมีการพบปะเข้าค่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มเป็นระยะๆ โดยเนื้อหาของหลักสูตรจะมี 12 หน่วยการเรียนรู้

หน่วยการเรียนรู้	วัตถุประสงค์
1. ชื่นชมรอยยิ้มชาวนาไทย	- เพื่อให้เรียนรู้ความเป็นมา เกิดความภาคภูมิใจในอาชีพของชาวนา
2. ความจริงที่ปรากฏ	- เพื่อให้เรียนรู้ปัญหาสาเหตุที่เกิดกับอาชีพเกษตรกรรม เกิดการเปรียบเทียบข้อดี ข้อเสียในอดีตกับปัจจุบัน
3. ผลกระทบที่ควรจดจำ	- เพื่อให้สามารถมองเห็นผลกระทบจากสารเคมีที่ทำลายสุขภาพสิ่งแวดล้อม และร่วมกันหาแนวทางการป้องกัน
4. เกษตรกรรมชาติ	- เพื่อให้เรียนรู้ เข้าใจและเห็นคุณค่าของเกษตรกรรมชาติ

5. แรงบันดาลใจเมื่อได้เจอ	- เพื่อให้เห็นตัวอย่างแปลงนา เกษตรกรที่ทำเกษตรธรรมชาติแล้วนำ แนวคิดไปขยายผลต่อให้ครอบครัวฟัง
6. ฟางสร้างดิน ดินสร้างพืช	- เพื่อให้รู้จักวัสดุเหลือใช้ต่างๆ ใน ท้องถิ่นและทำให้มีค่า โดยลงมือ ปฏิบัติจริง ให้เกิดทักษะปฏิบัติและ เห็นจริง
7. จุลินทรีย์ภูษาติ	- เพื่อให้สามารถทำหัวเชื้อจุลินทรีย์ โอเอเอ็มโอได้ด้วยตนเอง เห็นคุณค่า และภูมิใจในการช่วยฟื้นฟูแผ่นดิน
8. เข็มผ่านดินเกิด	- เพื่อสร้างจิตสำนึกและปลูกเอาใจ รักแผ่นดินบ้านเกิด
9. ปุ๋ยชีวภาพกู้แผ่นดิน	- เพื่อเรียนรู้และลงมือปฏิบัติการทำ ปุ๋ยจุลินทรีย์น้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ย หมักดิน ปุ๋ยหมักชีวภาพ
10. เกษตรกรพึ่งตนเองคนละ 5 ไร่	- เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาดูงาน เกษตรผสมผสานแล้วนำกลับมา ฝึกปฏิบัติร่วมกันในแปลงสาธิตของ โรงเรียน
11. ดินระบบนิเวศสู่ธรรมชาติ	- เพื่อให้รู้ประโยชน์และการจัดระบบ นิเวศที่สมดุลโดยการสำรวจใน แปลงเกษตรผสมผสานว่ามีอะไรบ้าง
12. เดินตามรอยพ่อหลวง เศรษฐกิจพอเพียง	- เป็นค่ายทักษะชีวิต ดำเนินตาม แนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียงใน แปลงสาธิตครบวงจร เพื่อพัฒนา เป็นอาชีพต่อไป

อ.ทองสวนเล่าว่า “หัวข้อต่างๆ เหล่านี้จะไม่ใช่การบรรยายแต่เป็นลักษณะของการนำกิจกรรมลงสู่การปฏิบัติ เช่น ความจริงที่ปรากฏจะเป็นการใช้ให้นักเรียนนำแบบสำรวจข้อมูลที่ต้องการสำรวจในเรื่องของทรัพย์สิน หนี้สิน ยาเสพติด การใช้ปุ๋ยเคมี ปุ๋ยอินทรีย์ ของคนในหมู่บ้านของตนลงโดยสำรวจเป็นรายครัวเรือน เพื่อให้ได้เห็นภาพรวมของปัญหาและภูมิปัญญาต่างๆ ของชุมชน หรือหัวข้อเกษตรทั้งตนเองคนละ 5 ไร่ ก็จะเป็นการทำกรเกษตรผสมผสานทั้งการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์

ทำนา ทำไร่ ในแปลงสาธิตในโรงเรียน เพื่อฝึกเด็กเยาวชนให้เรียนรู้สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้ในชีวิตจริง ขณะนี้ก็มีเยาวชนที่นำแนวคิดตรงนี้ไปทำที่บ้านแล้ว 4-5 คน ซึ่งก็ถือว่าประสบความสำเร็จในการปลูกฝังสร้างแนวคิดในหลักสูตรนี้” เราจะเห็นว่าเด็กและเยาวชนเป็นตัวนำของการเปลี่ยนแปลงที่ดี เมื่อเขาได้เรียนรู้เข้าใจ มีทักษะ ประสิทธิภาพ จะเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตจริงและที่สำคัญครอบครัวมักจะได้รับอิทธิพลจากเด็ก ด้วยความรัก ความเมตตา ที่มีต่อบุตรหลาน จึงต้องการสนับสนุนเขาให้เขาทำไปได้ จึงเกิดความร่วมมือกันทั้งครอบครัว ที่สุดแล้วก็ไม่ใช่งานของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นของ ทุกคนในครอบครัว

ความแตกต่างของเกษตรธรรมชาติที่ตนเอง

เกษตรธรรมชาติที่ตนเอง	เกษตรพืชเชิงเดี่ยว
<ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่ต้องใช้พื้นที่มาก มีกิจกรรมหลากหลายเช่นทำนา เลี้ยงไก่ เป็ด ปลูกพืชสวน เลี้ยงปลา ฯลฯ 2. เป็นการเกษตรแบบเกื้อกูลกัน เช่น เลี้ยงควาย นำมูลมาเป็นปุ๋ย ใส่แปลงนา ปลูกผัก ผลไม้ทุกอย่างที่กินเลี้ยงไก่บนแปลงปลาทำให้ไม่เปื้อนหรือหิวอาหาร ทุกอย่างเกื้อกูลกัน 3. ระบบนิเวศมีความสมดุล 4. เน้นเหลือกินแล้วจึงขาย 5. ส่วนใหญ่จะเสียเงินซื้อปุ๋ยน้อยมากหรือแทบไม่ได้ซื้อเพราะแค่ดักกิจกรรมจะเกื้อกูลกัน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ต้องใช้พื้นที่ในการทำเกษตรมาก 2. ปลูกพืชอย่างเดียวเช่น ไร่ปอ ไร่ข้าวโพด สวนส้ม สวนทุเรียน ไม่มี ความหลากหลายของผลผลิต 3. ระบบนิเวศไม่สมดุล ไม่เกื้อกูลกัน 4. เน้นขายอย่างเดียว 5. ใช้ปุ๋ยเคมีเป็นส่วนใหญ่ทำให้สิ้นเปลืองมาก

กิจกรรมภายใต้เครือข่ายคนปลูกข้าว

“เครือข่ายคนปลูกข้าวเป็นนามธรรมที่มีกลุ่มกิจกรรมต่างๆ อยู่ภายใต้เครือข่ายศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพึ่งตนเองตามแนวทางพระราชดำริ”

แต่ละกิจกรรมจะดำเนินกิจกรรมของตนโดยเชื่อมร้อยกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ ให้สอดคล้อง สนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น กลุ่มผลิตปุ๋ยก็ผลิตส่งให้สหกรณ์ขายให้สมาชิก โรงสีก็สีข้าวให้กับสหกรณ์ที่ทำหน้าที่รับซื้อข้าวเปลือกและขายข้าวสาร โรงเรียนเกษตรกรรมสู่การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ก็ทำหน้าที่ฝึกอบรมให้ความรู้แก่สมาชิก ปั้นน้ำมัน ชุมชนก็เป็นสวัสดิการให้บริการแก่สมาชิก ส่วนเครือข่ายเยาวชนคนสร้างชาติก็เป็นกลุ่มเด็กเยาวชน รวมทั้งลูกหลานของสมาชิกที่มาช่วยกันทำกิจกรรม เพื่อปลูกฝังการทำนาเกษตรอินทรีย์และการทำเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวิทยุชุมชนเป็นเครื่องมือสื่อสาร ให้ความรู้ ความสำเร็จ แก่สมาชิกชาวบ้านทั่วไป และเป็นสื่อประสานงานกันของสมาชิก กรรมการในเครือข่ายด้วย การที่มีหลากหลายกิจกรรมอยู่ในเครือข่าย ทำให้การดำเนินงานของเครือข่ายมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ละกิจกรรมจะเสริมซึ่งกันและกัน

นาอินทรีย์กับนาเคมีแตกต่างกัน : บทเรียนจากประสบการณ์

สมาชิกของเครือข่ายได้ร่วมกันสรุปบทเรียนจากประสบการณ์ของแต่ละคนได้ว่า

	นาเคมี	นาอินทรีย์
ผลผลิตในปีแรก	ข้าวมีปริมาณมาก	ได้ปริมาณข้าวน้อยกว่า
ศัตรูพืช	มีเพลี้ยเยอะมาก	ไม่ค่อยมีเพลี้ย
ใบต้นข้าว	เขียว สวยแต่เขียวไว	ใบขึ้นช้าแต่แข็งแรง เขียวนาน
สัตว์ในแปลงนา	ปู ปลา มีน้อยมาก	ปู ปลา หอย กบ เขียด มีมาก

	นาเคมี	นาอินทรีย์
ต้นหญ้าในแปลงนา	หญ้าขึ้นเร็ว	หญ้าไม่ค่อยจะขึ้น
น้ำหนักข้าว	เบา	มีน้ำหนักมากในปริมาณเท่ากัน
ต้นกล้า	ขึ้นเร็วมาก ภายใน 1 อาทิตย์	ช้าใช้เวลา 2-3 อาทิตย์
เมล็ดข้าว	ชุ่น	โสกกว่า
ข้าวที่หุงแล้ว	ทิ้งไว้ข้ามคืน จะมีเมือก บุค	ไม่มีเมือก ไม่บุค

เกษตรกรอินทรีย์ลดทุกซีได้จริงหรือ?

ผู้ใหญ่อีทวน เกววัลย์ เล่าว่า “สมัยก่อนชาวบ้านจะเป็นตุ่มเท่าเป็ย คั้นเพราะแพ้สารเคมี แต่เดี๋ยวนี้แทบจะไม่มีเลย ชาวบ้านที่ทำนาอินทรีย์ล้วนๆ ถึงมีไม่มาก แต่ก็ไม่น้อยในบ้านเหนือคแต่เองจาก 135 หลังคาเรือนก็มีประมาณ 39 ราย ที่เหลือก็จะเป็นลูกผสมทั้งเคมีและอินทรีย์ เพราะยังชอบความเขียวและการเติบโตอย่างรวดเร็วของต้นข้าวที่ได้จากสารเคมีอยู่ คงต้องรอเวลาในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ทำกันมานาน จนกลายเป็นความเคยชินแล้ว”

อบต.สมศักดิ์ อมรสินเสริมอีกว่า “พวกทำนาอินทรีย์จะมีความสุขเพิ่มขึ้น สบายใจมากขึ้นก็ตอนขายข้าวเพราะมันได้น้ำหนัก ราคา ก็ดีกว่า ค่าใช้จ่ายก็น้อยกว่า นึกค่าใช้จ่ายแล้วมีเงินเหลือมากกว่า เดี่ยวนี้ที่นาให้เช่าทำไม่ค่อยมี เจ้าของที่นาทำนากันเยอะมากเพราะข้าวได้ราคาดี”

๒๖ / ๒๕๖

อาจารย์ทองสวน ทิ้งท้ายไว้ว่า “สุขภาพกาย สุขภาพจิตใจ สติ ปัญญามันต้องไปด้วยกัน การทำเกษตรอินทรีย์ต้องควบคู่กันไปกับการทำเกษตรผสมผสาน”

“สร้างเดินให้เป็นป่า สร้างนาให้เป็นตง ธรรมชาติจะคินนา ปุปลาจะคินหนอง ลำคลองจะใสสะอาด อากาศจะบริสุทธิ์ มนุษย์จะสุขสบาย สร้างเดินให้เป็นป่า ก็คือ คั้นนมคินนาก็หาต้นไม้มาปลูก อันใดอยากกินก็ปลูกมันเข้าไป หาต้นไม้มาปลูก มันจะเห็นภาพเลยว่าดินค้ำน้ำชุ่มมันจะเกิดขึ้นได้แบบใด อย่างถ้าเขาถางป่าให้มันเป็นนาหลวๆ อีหยังมันจะเกิดขึ้น มันก็คือ ความจนที่มันจะมาจากที่น้องแม่บ่บ่ ถ้าเฮ็ดนาให้มันเป็นตงแบบผมนี้ ปลูกต้นประสู้เกือบร้อยต้น ต้นแดงเกือบร้อยต้น อีกลีสิบปีข้างหน้ามันจะขายต้นประสู้ต้นละห้าพันก็พอแล้ว สำกับกับนาผมปลูกผักชีเหล็กไว้ เดี่ยวนี้มีแค่คนไปขอ นี่แหละคือว่าเฮได้ให้แล้ว ที่นาผมทุกเมื่อนี้บ่ค่อยไปเฝ้าเลย เพราะว่าไม่อยากได้ก็ไปเอา เขาก็บ่ว่า”

สหกรณ์การเกษตรพลังสามัคคีสตรีลุ่มน้ำโขง

เป็นหนึ่งในกิจกรรมของเครือข่ายคนปลูกข้าว ที่มุ่งเข้าสู่ทฤษฎีขั้นที่ 3 ของแนวพระราชดำรินครุชูกิจพอเพียง จุดทะเบียนในชื่อ “สหกรณ์การเกษตรพลังสามัคคีสตรีลุ่มน้ำโขง จำกัด” ที่ใช้ชื่อสตรีลุ่มน้ำโขง ก็เพื่อให้เกียรติแก่องค์กรเล็กๆ กลุ่มหนึ่งที่เสียสละด้วยเลือดเนื้อและชีวิต หุ่นแรงงานมวลชนเพื่อองค์กรมั่นคง ภายใต้อความมุ่งมั่นที่จะสร้าง “ครอบครัวอบอุ่น องค์กรมั่นคง ประชาชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข” ทุกชีวิตอยู่ร่วมกันภายใต้การจัดสวัสดิการร่วมกันอย่างสันติธรรมมีสมาชิกทั้งหมด 491 คน

อาจารย์ทองสวนเล่าว่า “สหกรณ์ที่นี้ทำหน้าที่หลายอย่าง เป็น
ทั้งแหล่งระดมทุนจากหุ้นของสมาชิก 18 กลุ่มองค์กรของเครือข่ายสตรี
ผู้นำโรงที่เหลื่ออยู่ บางกลุ่มก็ออกไปเพราะไม่เข้าใจแนวคิด อยากเห็น
ผลกำไรเร็วๆ บางกลุ่มก็ไม่เข้มแข็งอยู่แล้วไม่มีผู้ประสานต่อก็ออกไป
และมีอีกกลุ่มเครือข่ายคนปลูกข้าว กลุ่มเยาวชนคนสร้างชาติ รวมทั้ง
สมาชิกรายคนก็มี การรับฝากเงินจากสมาชิกสหกรณ์ ถือว่าเป็นการ
ช่วยให้สมาชิกมีเงินออมของตนด้วย ทำหน้าที่ทางการตลาด คิดต่อซื้อ
ขายข้าวสารกับบริษัทห้างร้านต่างๆ และรับซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิก
เครือข่ายคนปลูกข้าวที่เป็นทั้งสมาชิกทั่วไป และสมาชิกกลุ่มทำนา
อินทรีย์ จำนวน 931 คน และที่สำคัญคือทำหน้าที่จัดระบบบัญชีให้กับ
ทุกกิจกรรมของเครือข่าย ที่พร้อมให้องค์กรหน่วยงาน สมาชิกตรวจสอบ
ได้

“สหกรณ์ไม่ต้องการทำไรมาก มีกำไรเพียงแค่พอกับค่าบริหาร
จัดการ ค่าจ้างเจ้าหน้าที่บัญชี ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ และมีทุนสำรอง
ไว้บางส่วนก็พอแล้ว คนที่ได้กำไรจริงๆ ก็คือสมาชิก เพราะไม่มีที่ไหน
ที่จะรับซื้อข้าวเปลือกของสมาชิกในราคาที่สูงกว่าราคาในท้องตลาดได้
และยังประกันราคาข้าวในการกำหนดราคาข้าวไว้ต้นปี เลยทำให้
สมาชิกรู้แล้วว่า ปีนี้จะมีรายรับจากการขายข้าวในราคาเท่าไร”

อาจารย์ทองสวนเสริมอีกว่า “ผู้ถือหุ้นสหกรณ์ก็ไม่หวังกำไรจาก
สหกรณ์ เนื่องจากผู้ถือหุ้นทั้งหมดก็เป็นสมาชิกของเครือข่ายคนปลูก
ข้าวที่นำข้าวเปลือกมาขาย และได้กำไรจากการขายข้าวเปลือกได้ใน
ราคาสูง การฝากเงินกับสหกรณ์ถือเป็นการออมที่นำเงินกำไรจาก
การขายข้าวมาออมไว้เพื่อเป็นกองทุน เพื่อซื้อข้าวของตนเอง ไม่ต้องให้
สหกรณ์กู้เงินจากที่อื่น”

ปั๊มน้ำมันชุมชน

เกิดจากการระดมเงินทุนของสมาชิกเครือข่ายคนปลูกข้าวใน
ระยะแรกๆ ที่ต้องการให้เป็นสวัสดิการกับสมาชิกในราคาถูก และหวัง
ว่าจะทำรายได้ให้กับเครือข่าย แต่เมื่อดำเนินการไปได้ระยะหนึ่ง ปรากฏ
ว่าขาดทุน อันเนื่องมาจากความไม่รู้ในเรื่องของน้ำมันซึ่งมีการระเหย
การหมุนน้ำมันที่เกินขีดวัดที่ไม่เป็นมาตรฐาน ทำให้ขาดเงินอยู่ตลอด
ต้นทุนของน้ำมันค่อนข้างแพง เครือข่ายไม่มีเงินทุนมากพอที่จะสั่งซื้อ
น้ำมันจากคลังน้ำมันโดยตรง จึงต้องซื้อต่อจากปั๊มทั่วไป ทำให้ต้นทุน
สูง รวมทั้งสมาชิกบางส่วนมาเติมน้ำมันแล้วลงบัญชี ทำให้ระบบเงิน
หมุนในธุรกิจเกิดการชะงักงันขึ้น จึงเป็นมติของสมาชิกกรรมการ ให้ยุติ
การบริการสักระยะเพื่อที่จะปรับปรุงระบบให้ได้มาตรฐาน ก่อนที่จะ
ดำเนินการต่อไป

บทเรียนของการทำปั๊มน้ำมันชุมชน ทำให้คณะกรรมการและ
สมาชิกเกิดความรอบคอบ คิดถึงผลดีผลเสีย หนทางออกต่างๆ ไว้รองรับ
กิจกรรมเมื่อมีปัญหา เป็นการวิเคราะห์ก่อนดำเนินการ จะทำให้
ความผิดพลาดมีน้อยลง

โรงงานปุ๋ยอินทรีย์

เป็นกิจกรรมที่สมาชิกของเครือข่าย 15 คน ได้ร่วมกันลงทุน
ในระยะแรกๆ ที่โรงสีกำลังเปิดดำเนินการ สหกรณ์ต้องนำเงินไปรับซื้อ
ข้าว จึงไม่มีเงินมาลงทุน แต่สมาชิกมีความต้องการปุ๋ยอินทรีย์จำนวน
มาก กลุ่มจึงตัดสินใจร่วมกันผลิตปุ๋ยส่งขายให้สหกรณ์ เพื่อให้สหกรณ์

กิจกรรมที่จัดเป็นลักษณะของค่ายเยาวชน 3 คืน 4 วัน มีการสอนในเรื่องของการทำปุ๋ย ทำนา ทำไร่ ประเพณี วัฒนธรรมของหมู่บ้านโดยมีชาวบ้านและครูในพื้นที่เป็นวิทยากร ทุกกิจกรรมจะมีการปฏิบัติจริงในแปลงสาธิตภายในโรงเรียนของแต่ละหมู่บ้าน

กิจกรรมค่ายเยาวชนคนสร้างชาติเป็นการฝึกให้เด็กรู้จักการทำงานเป็นทีม ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

เครือข่ายคนปลูกข้าวได้ส่งเสริมและสนับสนุนโครงการโดยการหักเงิน กำไรที่เกิดขึ้นจากการขายข้าวสารมะลิอินทรีย์ ทุก 1 กิโลกรัม จะสมทบทุนกองทุนเยาวชนคนสร้างชาติ 25 สตางค์ เพื่อเป็นทุนในการดำเนินกิจกรรม

อัครา ไกยวินิจ หนึ่งในคณะกรรมการ ได้ให้ข้อคิดว่า “เยาวชนก็เป็นคนส่วนหนึ่งที่มีความสนใจในชุมชน ถ้าเขาสร้างเค้าได้ เค้าเห็นพ่อแม่ปฏิบัติ ความเชื่อเพื่อเมื่อแม่ พ่อแม่พาเข็ดแบบนี้เค้าก็จำ เข็ดตามเจริญรอยตาม ถ้าพ่อแม่พากินเหล้า เล่นเที่ยว เค้าก็จะเข็ดตามคือกินพ่อแม่เข็ดจึงได้ เค้าก็จะเข็ดนำ คือเขาพาเค้ามาเบ็ง พามาปลูกฝัง มาอยู่กับเขา มีน้องมีรุ่นก็พามา ถ้าเค้าเห็นในสิ่งที่เขาเข็ด มันก็เป็นการสอนเค้าไปด้วย ส่วนครอบครัวเขาก็พาเค้ามา ให้เค้าเห็นกับเขา ให้ครอบครัวเป็นแบบอย่างที่ดี การฝึกอบรมก็เป็นส่วนหนึ่งที่เข้ามาเสริม”

กรรมการเครือข่ายฯ เกิดแนวความคิดในโครงการนี้ ก็เนื่องมาจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชนบทขณะนี้คือ เด็กๆ ไม่เจริญรอยตามพ่อแม่ ในอาชีพการเกษตร เด็กบางส่วนมองดูว่าเป็นอาชีพที่เหนื่อย ไม่คุ้มค่าแรง ทางเครือข่ายจึงต้องการเปลี่ยนทัศนคติ สร้างคนเหล่านี้ให้สามารถสร้างอาหารให้กับตนเองได้ เมื่อตัวเองอิ่มจะได้มีแรง มีพลังไปช่วยกันสร้างชาติต่อไป มุ่งเน้นฝึกอบรมตามภูมิปัญญาไทย

กิจกรรมที่เครือข่ายเยาวชนได้ทำแล้ว คือ การเลี้ยงหมู เป็ด ไก่ ทำนาอินทรีย์ มีห้องแปลงรวมที่โรงเรียนและมีการขยายผลสู่ครอบครัวนักเรียน ประมาณ 4-5 คนแล้ว ส่วนอีกกิจกรรมคือการสำรวจข้อมูลหมู่บ้านเป็นการสำรวจ คน ทรัพยากรธรรมชาติ ประเด็นปัญหาของชุมชน สิ่งเสียดสี ฯลฯ

ขณะนี้กำลังดำเนินการจัดตั้งร้านค้าชุมชน เพื่อที่จะนำผลผลิตทางการเกษตรออกจำหน่าย เป็นการนัดแปรรูป และนัดขาย สินค้าที่กลุ่มผลิตได้

วิทยุชุมชน

เป็นกิจกรรมล่าสุดที่เครือข่ายทำ โดยได้รับบริจาคเครื่องส่งมาจากเครือข่ายเกษตรอินทรีย์จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ทำงานเชื่อมประสานกันอยู่ จะมีสมาชิกมาดูแล จัดรายการ ประชาสัมพันธ์ ทำความเข้าใจ นัดหมาย เป้าหมายคือชาวบ้าน สมาชิกของเครือข่ายทุกคน สมาชิกท่านใดสนใจก็เข้ามาจัดได้เลย

จุดปฏิบัติการครั้งนี้ได้มีการทำประชาคมของสมาชิกเครือข่ายคนปลูกข้าวถึงบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครที่จะมาจัดรูปแบบรายการรวมทั้งการตั้งชื่อ โดยมติของที่ประชาคมให้ใช้ชื่อว่า “จุดปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้สื่อชุมชน” มีการกระจายเสียงตั้งแต่ 6 โมงเช้า จนถึง 4 ทุ่ม มีรายการต่างๆ หลากหลาย เช่น 06.30-07.30 น. เป็นรายการ “บอกเล่าเก้าสิบ” 17.30-18.30 น. “โรงเรียนเกษตรอินทรีย์” 20.30-21.30 น. “เศรษฐกิจพอเพียง เกษตรกรรมพึ่งตนเอง 5 ไร่” ฯลฯ

นักเรียน มีรายการของวิทยุชุมชนจะถูกส่งไปให้สมาชิกของเครือข่าย ได้รับรู้ เพื่อรับฟังและเป็นช่องทางสื่อสารกันในกลุ่มเกษตรอินทรีย์และผู้สนใจ

การคืนทุนสู่สังคม

นักเรียน อาจารย์ทองสวน เล่าว่า “การคืนทุนมาในรูปของการให้และการรับ ให้อะไร” ก็มี ชายก็มี การให้กับสังคม ก็เริ่มมีการจัดสวัสดิการที่จะมาเชื่อมโยงกับชุมชน เขาคุยกันว่า เศรษฐกิจชุมชนเขามันเดินได้หรือยัง? ถ้าเดินได้เขาจะให้คืนชุมชนอย่างไร? หนึ่ง คินด้านปัญญา ทั้งเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ดูงาน และมีกิจกรรม สอง คินเป็นตัวเงิน ก็มีกองทุนการศึกษา ‘เยาวชน คนสร้างชาติ’ ผมคิดต่อไปว่าอยากให้เกิดมาสานต่อกิจกรรมตรงนี้ อย่างจะสร้างให้ลูกนายอึ้งยงเรียน ก็จะใช้กองทุนตัวนี้ซึ่งเกิดจากชาวอินทรีย์เท่านั้น คือทุนนี้จะให้สำหรับครอบครัวที่ทำนาอินทรีย์ ปุ๋ยอินทรีย์ คือให้พ่อแม่เด็กเขาไปส่งมา พอได้ข้าวก็ต้องเอามาขายให้โรงสีชุมชน เพราะเขาขายข้าวสารอินทรีย์ให้พี่น้องกิน ก็ตัดมาเป็นกองทุนนี้สิ่งหนึ่ง ถ้าปีนี้ขายได้ล้านกิโลฯ ก็ได้สองแสนห้า เพื่อให้ลูกเค้าได้เรียน ซึ่งพอถ้ากองทุนตัวนี้มีมันใหญ่ขึ้น ก็ไม่ต้องไปอาศัยคนใดคนหนึ่ง คือเขาจุดนี้ดึงคนเข้ามา ซึ่งถ้าเด็กเรียนสูงขึ้น ผมมองว่ากองทุนมันก็ต้องโตขึ้นเรื่อยๆ เหมือนกัน และบ่มบ่ม¹⁷ ว่าเด็กทุกคนจะสามารถได้ทุน คือมันก็ต้องมีเกณฑ์การคัดคน อย่างปี

¹⁷ ให้อะไร หมายถึง ให้อะไรไม่หวังผลตอบแทน

¹⁸ บ่มบ่ม หมายถึง ปล่อยให้

นี่ให้ทุกคนๆ ละพันบาท ร้อยคนนี่ครบพอดี และเอาอย่าเพิ่งโต ค่อยๆ เติบโต และอย่างที่ผมมองเห็นคือ ธนาคารกองทุนการศึกษาทั่วไปนั้น ไม่มีทางหรอกที่เด็กจะสามารถเอาเงินไปใช้คืนได้หมด มีแต่ผมนี่แหละจะพาไปปลดหนี้และกองทุนของเฮานี้ให้เปล่า บ่ต้องใช้คืน เพราะคุณเีศกษัตรอินทรียี่คืนมาแล้ว คุณเีศกให้สุภาพของคนในครอบครัวดีขึ้นคือ ตรงนั้นมันสมบูรณ์แบบแล้ว มันบ่มีหนี้สินแล้ว อย่างปิ่นนี่เฮาก็เห็นแล้วว่า ไควค้าข้าวของเฮามันมีมาแล้วล้านหนึ่งกิโลฯ มันก็เห็นแล้วกองทุนสองแสนห้าหม่า และตรงนั้นมันก็ชัดแล้ว มันป็นผลคืนให้เค้าได้ละ”

ในการขายข้าวสารมะลิทุก 1 กิโลกรัม จะคืนเข้าสู่กองทุน 0.25 บาท ซึ่งในฤดูการทำนาปลายปี 2546 ถึงต้นปี 2547 ทางกลุ่มตั้งเป้าไว้ 50,000 บาท ซึ่งจะต้องขายข้าวได้ 200,000 กิโลกรัม ซึ่งขณะนี้ก็ได้สะสมกองทุนได้แล้ว 6,000 บาท ซึ่งคณะกรรมการได้อนุมัติเป็นหลักการให้กับกลุ่มเครือข่ายเยาวชนคนสร้างชาติ ซึ่งเป็นเยาวชนของเครือข่ายคนปลูกข้าว มาฝึกอาชีพเศรษฐกิจพอเพียงค่ายเยาวชน เพื่อสร้างกิจกรรมให้กับเยาวชนไม่ให้นำไปเสพยาเสพติด สร้างจิตสำนึกให้รักในอาชีพของบรรพบุรุษ

ในส่วนของสมาชิกที่ทำนาอินทรียี่และนำข้าวมาขายให้โรงสี เครือข่ายก็จะได้รับการปันส่วน ในสิ่งที่เหลือจากการสีข้าว คือการคืนแกลบ ซึ่งเกษตรกรทำนาอินทรียี่ทุกคนต้องใช้เป็นส่วนผสมในการผลิตปุ๋ยอินทรียี่ที่ใช้ในแปลงนา

.....

.....

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนเองและชุมชน

มีงานวิจัยที่ศึกษาถึงผลกระทบของชาวนาและเกษตรกรของประเทศไทยในสมัย

ก่อน พอสมานสรุปได้ว่า “ก่อนที่จะมาออกตรงนี้ เขาก็ต้องออกไป บ้านนั้นบ้านนี้ ไปเรียนนั่นเรียนนี่ เพื่อจะได้ออกไปเห็นอื่นยังต่างๆ ถึง บางมือไป จะได้ค่าน้ำมันมาก็ตามแต่บางมือก็ได้กลับมาดูกับเมีย สำหรับแม่บ้านก็จะมีผลกระทบบ้างเพราะเค้าไปได้ออกไปรับรู้ตรงนี้กับ เราได้ แต่ว่าทุกคนก็ต้องมีแผนการจัดการของตัวเองในครอบครัว บ่ ว่าจะไปไต่” ก็ตามกลับมาจากประชุมบับ เขาก็ต้องรู้ว่า ครอบครัวเขาขาด อื่นยัง, อย่างขาดแนวกินก็ต้องหาแนวกินกลับไป ส่วนมากชีวิตครอบครัวของผมก็จะมีแนวกินอยู่แล้ว มีปลาในหนอง มีผักในสวน คืออยู่ แบบเกษตรพอเพียง ถึงบ่มีเงินก็สามารถอยู่ได้ มันมีอยู่แล้วในบ้าน เค้า หนักินของเขาเองได้ มันบ่เดือดร้อน ทั้งมันยังแฮ็ดให้สุขภาพกายใจเฮา ก็ดีไปนำ ครอบครัวเค้าก็เริ่มเข้าใจ เพราะบางโอกาสเขาก็พามาร่วม ฟัง มารับรู้ อย่างมีงานก็ชวนเค้ามานำกัน เค้าก็เข้าใจเฮา เฮาคนข้างๆ ให้เข้าใจก่อน” ส่วนพ่อฤทธิ์บอกว่ “ผลกระทบในชุมชนก็คือ สมาชิก ได้กินข้าวอินทรีย์ ราคาข้าวก็สูงขึ้น ไม่ต้องไปอยู่กับสารเคมี คนนำปุ๋ย เคมีเข้ามาขายก็น้อยลง ราคาปุ๋ยเคมีแพงขึ้น คนก็ไม่ค่อยซื้อ เป็นผลดี ต่อชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม อย่างน้อยที่สุดก็เห็นคนที่ทำเกษตร อินทรีย์สุขภาพดีขึ้น ไม่มีผลเน่าเปื่อย”

พระครูวิมล เจ้าอาวาสวัดบ้านเหมือดแอได้ให้ความเห็นว่า “ชุมชนหันมาสนใจในเรื่องการรักษาธรรมชาติมากขึ้น อย่างฟางข้าวก็ เก็บไว้ ชาวบ้านเห็นคุณค่าของสิ่งต่างๆ มากขึ้น ปุ๋ย ปลา นา น้ำ ก็มี

* ไบโอดี หมายถึง ไบทีโอม/ไบโอบน

หลายขึ้น อาชีพเสริมก็หลายขึ้น ว่าจะเป็นการปลูกพืชผักเอาไว้กิน เอาไว้ขาย ส่วนวัว ควาย ก็ได้รับการดูแลดีเพราะราคาก็ดีคือข้าว และ อีกรหลายก็ไม่ต้องไปค้าขายไกลๆ คือแต่ก่อนเพราะว่าก็หากินหาอยู่กับ บ้านตัวเองได้ ซึ่งมันก็เป็นผลกระทบในทิศทางที่ดี เอ็ดให้ชาวบ้านรู้ใน เรื่องของการทำมาหากิน ไม่ต้องออกไปทำงานหาเงินต่างถิ่น พึ่งตัว เองมากขึ้น เป็นผลดีต่อชุมชนด้วย”

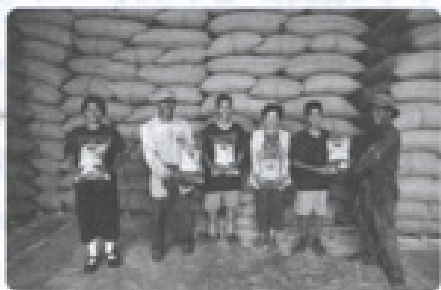
วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของชุมชน

พ่อตอม อมรสิน ชาวบ้านบ้านเหมือดแอ่ เล่าว่า “ปัจจุบันนี้ ชาวบ้านก็ได้ปรับเปลี่ยนการเอ็ดนา ส่วนใหญ่ในหมู่บ้านก็จะเป็นนาผสม ระหว่างเคมีกับอินทรีย์นี่ล่ะ ก่อนจะมีเครือข่ายคนปลูกข้าว จะเป็นนา เคมีล้วนๆ เลย แต่ตอนนี้เริ่มเอ็ดมาผสม มันเกิดผลเรื่องการลดค่าใช้จ่ายลง มีเงินเก็บหลายขึ้นนำ เคียวนี่นาเคมีล้วนๆ ปมีแล้ว จะเป็นแบบ ผสม อย่างปี 2547 ราคาข้าวมันก็สูงขึ้น เค้าเริ่มเอ็ดปุ๋ยใช้เอง ขนาดพวก ที่ปได้เป็นสมาชิกก็มาเอ็ดเอง ผสมเอง พวกที่เค้าเอ็ดปุ๋ยมาก็มา เอ็ดเอง แต่ก็ยังมีเคมีหว่านเล็กๆ น้อยๆ”

พี่โมตรี จุมชัย กล่าวเพิ่มเติมว่า “พฤติกรรมของชาวบ้านก็ เปลี่ยนไปอย่างสังเกตได้ เช่น กวาดใบไม้เอาไปไว้ในคอกวัว ควายเอ็ด เป็นปุ๋น ให้วัว ควาย เข้าไปเหยียบ ให้มันเข้ากันกับเหยือกกับมูลของมัน นั้นล่ะ แต่ก่อนกวาดแล้วก็จุดไฟเผาทุกมือนี่มองเห็นคุณค่าแม้แต่เศษ ใบไม้ หน่วยงานราชการต่างๆ ก็หันมาส่งเสริมเกษตรอินทรีย์หลาย มัน ก็เริ่มมาใน 2-3 ปีนี้ล่ะ”

ชาวบ้านเองก็เริ่มลดค่าใช้จ่ายของตนเองลง อย่างแฟ้ซ่า ยา
สระผม กลุ่มชาวบ้านทำขึ้นมาเองก็มี ชื้อมาร้อยกว่าบาท เขามาผสม
เอ็ดเอง ส่วนใหญ่ก็เอ็ดใช้กันเอง และอย่างน้ำยาล้างจานชื้อมาเอ็ดเอง
มันก็ได้หลายขวด จุดหนึ่ง 150 บาท เขามาเอ็ดเองได้หลาย ใช้กันจน
ลืมน แต่ชื้อค้ำมานี้ บ่พออาทิตย์ก็เบ็ดละ ส่วนผมเองก็เพิ่งฝึกปีก่อน
แล้วก็ยังบ่กล้าเอ็ดผู้เดียวหรอก เอ็นหมู่มารวมกัน มาเอ็ดแล้วก็แบ่งกัน
ออกเงินกันคนละ 50 บาท 30 บาท บ้าน 3-4 หลังมาแบ่งกันใช้”

พ่อบุญ มะพร้าวกล่ำ เล่าเสริมว่า “ชื้อวัว ชื้อควายก็มีไม่พอ ชาย
กระสอบหนึ่งก็ 15-20 บาท แต่ก่อนไม่มีค่าเลย แต่เดี๋ยวนีเห็นชื้อวัว
ชื้อควายที่ไหนก็เก็บ บางคนตกตอนกลางคืน ก็ถือถังเดินเก็บ มาเจอกัน
ก็หัวเราะให้กัน เงินกันเอง
บางคนก็ได้เงินจากการขาย
ชื้อควายเป็นหมื่น สมมุติมี
ควาย 30 ตัว ปีหนึ่งก็ขายชื้อ
ควายได้หมื่นกว่าบาทแล้ว
ดีกว่าไปเอ็ดงานในเมือง เอ็ด
เท่าได้ก็บ่มีเงินเก็บ”

“เมื่อ 3-4 ปี ย้อนหลัง มีแต่คนบ่อยากเอ็ดนา ไปตามให้คนมา
เอ็ดนา จ้างให้เขามาเอ็ด แต่ทุกวันนี้ ถามหาที่จะเอ็ดนา” พี่ไมตรีเพิ่ม
เติม

พัฒนาการของเครือข่าย

ปี 2535	-	กลุ่มของสมาชิกสมัชชาเกษตรกรรายย่อย เคลื่อนไหวเรื่องสิทธิที่ทำกิน
ปี 2540	-	กลุ่มสตรีบ้านเหมือดแ่ รวมตัวทำกลุ่มอาชีพ
ปี 2542	-	กลุ่มสตรี อ.เขมราฐ 32 กลุ่มรวมตัวกันเป็น เครือข่ายลุ่มแม่น้ำโขง
	-	กลุ่มเครือข่ายสตรีลุ่มน้ำโขง ร่วมกับสมาชิกบาง ส่วนของสมัชชาเกษตรกรรายย่อยและชาวบ้าน ผู้สนใจเกษตรอินทรีย์ รวมกันเป็นเครือข่ายคน ปลุกข้าวลุ่มน้ำโขง
ปลายปี 2542	-	ขอรับการสนับสนุนจากกองทุน SIF
ปี 2543	-	ได้รับการอนุมัติสร้างโรงสีชุมชน
ปี 2544	-	โรงสีชุมชนสร้างเสร็จ
ปลายปี 2544-45	-	โรงสีเปิดดำเนินการ ขาดทุนจากการทดลอง สีข้าว 20,000 บาท
ปลายปี 2545	-	ผลิตปุ๋ยจำหน่ายได้กำไร 80,000 บาท หักหนี้ ที่ขาดทุน 20,000 คงเหลือ 60,000 บาท
ปลายปี 2545-46	-	ไม่ได้สีข้าวเลย เพราะไม่มีเงินสำรองซื้อข้าว มีการจัดตั้งและมีกอบรมเกษตรกรในโรงเรียน เกษตรอินทรีย์
ปลายปี 2546-47	-	นำเงินกำไรที่ได้ เงินกู้จากพอช. บริษัทเวลทิพ มาซื้อข้าวเปลือกเพื่อส่งสีแล้วส่งไปขายร้านค้า ในจังหวัดและกทม.

สมาชิกของเครือข่ายคนปลูกข้าว

สมาชิกของเครือข่ายคนปลูกข้าวมีทั้งผู้สนใจที่จะทำนาอินทรีย์ แต่ยังไม่ทำหรือยังเป็นแบบผสมทั้งเคมีและอินทรีย์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากและต้องการขายข้าวทั่วไปให้กับโรงสีของเครือข่าย ส่วนกลุ่มที่ทำนาอินทรีย์ล้วนๆ นั้นมีแค่ 491 ราย เท่านั้นจากสมาชิกทั้งหมด 931 คน

ถึงจำนวนคนทำนาอินทรีย์ยังมีไม่มากแต่ก็เป็นที่น่าพอใจว่ามีคนให้ความสนใจที่จะทำนาอินทรีย์เพิ่มขึ้นทุกปี ดังรายละเอียดของจำนวนสมาชิกในแต่ละปี

จำนวนสมาชิกของเครือข่ายคนปลูกข้าว

จำนวนสมาชิกในแต่ละหมู่บ้านในปีเริ่มแรก 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547

ชื่อหมู่บ้าน	2542	2543	2544	2545	2546	2547
แก้งเหนือ	11	11	11	11	11	11
เวียงอุดม	2	2	2	2	2	2
คำม่วง	15	15	15	15	15	15
นาชนัน	8	8	10	6	17	17
นาแมค	13	13	20	20	20	20
สองไม้-นาคำ	6	6	6	6	6	6
โนนชุมคำ	2	2	2	2	2	2
ป่าหลวง	16	16	16	16	16	16

ชื่อหมู่บ้าน	2542	2543	2544	2545	2546	2547
ม่วงเจียค	8	8	35	31	41	41
หนองนกทา	14	14	25	25	25	25
นาสะแบง	4	4	19	19	19	19
นาขุง	14	14	30	21	23	23
หลักเขต	10	10	22	22	22	22
โนนนาชัย	1	1	11	11	11	11
หนองแฝก, คึมพอกและโนนสูง	4	4	13	13	13	13
นาหัวเหนือ	15	15	48	45	45	45
หนองสิม	16	16	18	18	19	19
วังม่วง	3	3	3	3	3	3
หนองโพน	7	7	7	2	8	8
ป่าช้า	30	30	63	63	63	63
โนนประพาย	5	5	16	16	16	16
ศรีโคกกลาง	4	4	4	5	5	5
ป่าดงนาทาม	1	1	1	1	1	1
นาศาลเหนือ	14	14	24	24	24	24
ดงเย็น	14	14	15	7	7	7
ดงเย็นเหนือ	1	1	21	21	21	21
สามบือม	2	2	4	4	4	4
นาเจริญ	2	2	3	3	3	3
โนนเจริญและ ทรายซูล	3	3	21	21	21	21
เหมือดค้อ	48	48	77	77	80	80
หนองทรายดิน	4	4	4	4	4	4
เดช	6	6	6	6	6	6
น่านกเขียน	4	4	4	4	4	4

ชื่อหมู่บ้าน	2542	2543	2544	2545	2546	2547
ขามเปือม	14	14	16	16	16	16
คอนแดง	17	17	25	25	25	25
หนองผือ	1	1	1	1	1	1
น้ำพอก	15	15	33	33	33	34
บึงหอม	26	26	31	31	31	31
นาดี	6	6	26	26	26	26
คำหาด	29	29	53	52	52	54
โคกสว่าง	12	12	27	24	24	24
ใหม่เมืองทอง	4	4	4	1	1	1
ทุ่งเจริญ			18	12	12	12
จุมมุง			1	1	1	5
พังเคน			1	1	1	2
นาก			18	18	18	31
จตุพร			12	12	12	12
ศาลหลวง			15	15	15	15
โคกค้อ			1	1	1	1
หัวข่าง			20	20	20	20
นางาม			5	5	5	5
กลุ่มสตรีและ						
สาวชน			21	21	21	21
หัวนา						6
จตุรมติปต์						1
เกาะขมภู						1
หนองบัว						1
นาแวง					6	6
กุศช้างไผ่						3
รวม	431	431	904	859	898	931

จากข้อมูลข้างต้นจะพบว่า จำนวนสมาชิกจะเพิ่มขึ้นมากใน หมู่บ้านที่อยู่ใกล้กับโรงสีชุมชนและเป็นกลุ่มสมาชิกที่มีการทำนาอินทรีย์ อย่างเข้มข้น ส่วนหมู่บ้านที่สมัครเป็นสมาชิกเพื่อขายข้าวให้กับโรงสี แต่ยังเป็นพื้นที่นาที่ยังใช้ปุ๋ยเคมีผสมปุ๋ยอินทรีย์อยู่ จะไม่ค่อยมีการขยาย สมาชิกเพิ่มสักเท่าไรเนื่องจากยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญและผลที่เกิดจากสารเคมี คงต้องใช้เวลาสักกระยะหนึ่งในการเรียนรู้ของชาวบ้าน

แหล่งทุนสนับสนุน

1. จากกองทุน SIF ครั้งที่ 1 = 82,000 บาท สำหรับศึกษาดูงาน
2. จากกองทุน SIF ครั้งที่ 2 = 4,598,700 บาท สำหรับซื้อเครื่อง โรงสีและรับซื้อข้าว
3. จาก พอช. จำนวน 200,000 บาท สำหรับการอบรมสัมมนาเรียนรู้ ร่วมกัน
4. จากสหกรณ์กระทรวงเกษตร จำนวน 1 ล้านบาท เพื่อสนับสนุน เกษตรกร จำนวน 150,000 บาท สำหรับสนับสนุนเกษตรกร อีก 850,000 บาท เอามาปล่อยกู้ให้กับกลุ่มสหกรณ์ สตรีลุ่มน้ำโขง ทั้ง 21 กลุ่ม
5. บริษัทเอกชนค้าข้าว WORLD TIP INTERNATIONAL CO.,LTD. ให้อำนาจเงินสำหรับซื้อข้าวเปลือกไว้ 6,000,000 บาท โดยการแพคเกจรายชื่อ คนขายและปริมาณข้าวรับซื้อ เขาก็จะโอนเงินลงมาให้เป็นครั้งๆไป
6. การระดมทุนของชาวบ้าน 300,000 กว่าบาทสำหรับสมทบทุนสร้าง โรงสี
7. เงินกู้จาก พอช. จำนวน 5,000,000 บาท

บทเรียนจากการบริหารเงิน

การที่เครือข่ายได้มีโอกาสบริหารเงินจำนวนมากที่มาจากการให้เปล่า การกู้ในอัตราดอกเบี้ยถูกและการได้รับความเชื่อใจจากภาคธุรกิจเอกชนโอนเงินให้ก่อนนี้ ถือว่าเป็นโอกาสที่ดีที่ทำให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ มองเห็นทิศทางการดำเนินงานที่สามารถประเมินได้ว่าจะดำเนินการไปในทิศทางใด ทำให้เกิดการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายการทำธุรกิจที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้ รวมทั้งสร้างประสบการณ์ในการบริหารจัดการเงินให้แก่เครือข่ายสมาชิกเป็นอย่างมาก

เงินเป็นดาบสองคม ด้านหนึ่งก็สามารถทำให้ชุมชนเกิดการแตกแยกกันได้ แต่สิ่งที่เครือข่ายยึดถือก็คือการให้ทุกคนที่เป็นสมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วม ทั้งในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ร่วมกิจกรรมที่มีไม่เครือข่าย รวมทั้งรับผลประโยชน์ร่วมกัน มีความโปร่งใส โดยมีคณะกรรมการตรวจสอบทุกชั้นตอน ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของการบริหารเงินของเครือข่าย

ปัจจัยที่ทำให้เครือข่ายยั่งยืน

จากการต่อสู้ในการสร้างเครือข่ายมาในระยะหนึ่ง ได้ข้อสรุปร่วมกับสมาชิกว่าเครือข่ายต้องสร้างทุนของตนเองให้ได้ เมื่อไรหยุดกู้หยุดการขอความช่วยเหลือจากแหล่งทุนต่างๆ ได้จะถือว่าเป็นบรรลุเป้าหมาย สิ่งที่เขาจะน่าจะต้องทำคือต้องเริ่มหัดออมกัน โดยขณะนี้เครือข่ายก็ให้สมาชิกออมคนละ 500-1,000 บาท ทุกครั้งที่ขายข้าวได้ รวมทั้ง

การที่ต้องพยายามปรับพันธุ์ข้าว พัฒนา
ฝีมือความสามารถในการทำเกษตร
อินทรีย์ ต้องทำให้ผู้บริโภคมั่นใจว่าข้าว
ของเครือข่ายคนปลูกข้าว เป็นข้าว
หอมมะลิปลอดสารไม่มีสิ่งแปลก
ปลอมเจือปน

พ่อสมานและอาจารย์
ทองสวน ต่างเห็นตรงกันว่า หัวใจ
สำคัญของความยั่งยืนคือ "การที่
จะเอ็ดให้โรงสียั่งยืนก็คือการที่
เอ็ดให้คนมาคั่วโมกัน ให้มันได้ในผลประโยชน์
ที่สมพอได้ ก็จั่งได้ สมพอดี ก็จั่งดี" ให้คนเกิดคุณธรรมเข้าใจถึง
ธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง คือมีเงินก็เอ็ดได้ ถึงปมีเงินก็เอ็ดได้
เอาใจมาต่อใจ เอาจิตมาต่อจิต คือจิตวิญญาณ ในการให้กิจกรรมที่
เขาเอ็ดทุกกิจกรรม ก็จะได้ในเรื่องคุณธรรมที่อยู่ในฮิต 12 ครอง 14 ซึ่ง
เป็นวิถีชีวิตวัฒนธรรมของคนอีสานอยู่แล้ว"

สิ่งที่ทำให้คนหันมาทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น

จากการพูดคุยกับสมาชิกและกรรมการพบว่าส่วนใหญ่มีความ
เชื่อมั่นในแกนนำของเครือข่ายสูงมาก สมาชิกเมื่อได้เรียนรู้และเห็น
ประโยชน์ของการทำเกษตรอินทรีย์ ทั้งการลดค่าใช้จ่าย เพิ่มรายได้

" สมพอได้ ก็จั่งได้ สมพอดี ก็จั่งดี ความหมายคือ ผลประโยชน์สมเหตุสมผล
พอเหมาะพอดี

จากราคาข้าวเปลือกที่ขายให้โรงสีชุมชนในราคาที่สูงกว่าโรงสีทั่วไป ซึ่งเป็นรูปธรรมที่ทำให้คนอื่นๆ รอบข้างเห็น และเกิดการเปรียบเทียบ ผลดี ผลเสียต่างๆ ซึ่งช่วยในการตัดสินใจมาทำเกษตรอินทรีย์มากขึ้น

เป้าหมายสูงสุด

โรงสีชุมชนต้องฝึกให้คนเกิดจิตสำนึก ให้รู้จักความพอเพียง โดยเฉพาะเด็กเยาวชน สมาชิกและแกนนำของเครือข่าย แต่เป้าหมายที่สูงกว่านั้นก็คือ ชาวบ้านต้องเปลี่ยนกระบวนการทางความคิด ให้รู้จักประหยัดอดออมพอเพียง ไม่ต้องหวังขายแพง ต้องไม่ยึดติดกับราคาตลาดเมื่อราคาจะสูงหรือตกต่ำกว่าเดิม